

буде виходити окремими випусками по-українському й по-російському. Редагує журнал В. Затонський.

Повернувшись з Полтавщини, комісія для дослідження мови, в складі М. Йогансена, В. Ткаченка й К. Німчинова, привезла різноманітний матеріал, головне з ділянки фонетики й складні говірок сел Шишак, Перевіз, Матяшівка, Устивиця, Яреськи. Важливий для перекладачів матеріал із складні

(синтаксису) стверджує ще раз спостереження акад. Тимченка (Укр. гр. для III і IV кл. шк. с.) й доповнює кількома рисами, що ще яскравіше висовують прихильність укр. мови до безсуб'єктних речень з формою 3 особи однини.

В-во «Рух» розпочало виданням «Вибрані твори Ів. Франка». Видання розраховано на 16—18 томів: оповідання, поезії й поеми, драматичні твори й критичні роботи.

К И І В

З ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ НАУКОВОЇ МОВИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК.

В останній час життя рішуче поставило питання про українську мову на Україні. Поруч з цим ще яскравіше виявилися ті труднощі, з якими зв'язаний перехід до широкого вживання української мови, через брак критичного опрацювання й усталення її в багатьох галузях сучасного суспільного, а особливо шкільного та наукового життя. Здавалося б, що ось якраз тепер широко розгорнути свою діяльність мусила б така установа, як Інститут Наукової Мови, що акурат і дбає за критичне опрацювання й усталення української наукової мови; і дбає вже не перший рік, маючи вже великі в цій справі досягнення, до яких небагато часом уже треба й додати, щоби зробити їх загально-приступними і загально-вживаними. Але, на жаль, Інститут цей і тепер продовжує існувати як наче б десятирядна позаштатна академічна установа, не одержуючи жадних коштів. І коли щось все-таки робить,—то тільки завдяки громадській свідомості й енергії своїх членів та співробітників.

Трохи ліпше стоїть матеріальна справа Природничого Відділу Інституту, що завдяки матеріальній допомозі (папером) Державного Видавництва України, навіть поволі продовжує видавати і «Матеріали до Української Природничої Термінології». Оце якраз вийшли з друку II та III томи цих «Матеріалів», що складаються з таких двох великих термінологічних словників: I) акад. П. Тутківського—Словник Геологічної Термінології (13 аркушів)

та 2) О. Курило—Словник Хемічної Термінології (9 аркушів). Обідва словники ці, як і звичайно словники Відділу, колегіально проредаговані відповідними Секціями Відділу з участю філологів. Тепер Відділом ведуться переговори з Держвидатом про видання нових термінологічних словників і від наслідків цих переговорів залежатиме те, чи побачуть вони скоро світ чи ні. Коли згода буде досягнена, то ще протягом цього року будуть надруковані: М. Шарлемань—Словник Зоологічної Номенклатури (назв тварин) та Хв. Калинович—Словник Математичної Термінології; перший—6, другий—12 арк. розміром. Почнеться друком (а може й закінчиться) загальний Словник Української Природничої Термінології—розміром аркушів у 10, не такого академічного типу, як уже видані словники, а пристосований до широкого, переважно шкільного вжитку, охоплюючи всі основні галузі природознавства. Крім того, почнеться друком Словник Української Ботаничної Номенклатури (назв рослин).

Інші Відділи Інституту поки що позбавлені можливості щось видавати, і тільки Юридичний Відділ має надію на видання складеного ним великого словника Української Правничої Термінології (а поруч—і взагалі термінології державно-громадської), як що переговори про видання його, що вже довго ведуться з Академією Наркомостом і Науковим Комітетом Наркомосу—дадуть врешті якісь позитивні наслідки. А немає чого й казати, оскільки пекуча потреба у такому словникові є акурат тепер, коли на українську мову в значній мірі переводиться державний апарат нашої Республіки.

АРХЕОЛОГІЧНА ЕКСПЕДИЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ НАУК НА ЧЕРНИГІВЩИНІ.

За час від 23 до 31 липня ц. р. експедиція перевела таку роботу:

Досліджено обидві прибудови Собору (Чернігівський Спас) до північного й південного муру. Виявилось, що вони є усипальні й нічого спільного з притворами, за які їх вважали раніше, не мають. В прибудовах, що виявляють рідкісні особливості архітектури XI—XII століть, знайдено цікаві деталі й схеми. У мурі південної прибудови знайдено чудово оброблену ншу з рештками роспису.

При детальному огляді кладки південної прибудови керівник експедиції М. Є. Макаренко найшов скарб срібних річей великокнязівської доби. Речі оздоблені складними орнаментовими мотивами рослинного та тваринного характеру.

Найбільш цікаві речі в скарбові такі: 1) два чудових колта (рід великих, до півтора вершка в діаметрі коштовної роботи бовкунчиків з малюнками фантастичних звірів); 2) дві срібні широкі обручки, з малюнками рослинного характеру; 3) дві сережки трюхшипного київського типу з зерновим орнаментом; 4) одна срібна гривна київського типу і 5) кілька десятків напів-вальцоватих срібних прикрас, які носилися, головним чином, на грудях і т. і.

Найдений скарб був завінутий в легеньку тканину, від якої майже нічого не лишилося.

По характеру орнаментів і техніки, в скарбі є нові елементи в порівнянні з скарбами, знайденими перед сим у межах України. Дата кладу—від половини XII до половини XIII століття.

В середній частині храму вглиб на 1½ арш. знайдено стародавню підлогу великокнязівської доби з лупцевих плит, оздоблених опуклим орнаментом з інкрустаціями. Такі підлоги знаходимо в будівлях Візантії та Сходу.

ШКОЛА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА В КИЇВІ.

(Допис).

Багато вже зроблено Радянською владою в галузі освіти, багато є річей, що можна показати і друзям

і ворогам. В наші часи все колись незвичайне стало звичайним. І досить трудно відзначити щось, як феномен.

Все ж таки на Шевченківську школу в Києві варто звернути увагу, бо освітні досягнення зроблено вже не в стінах дитбудинка, чи колонії, але в стінах школи. Школи наші відзначались рідше.

Утворило цю школу київське вчительство, що напочатку революції згуртувалося в «Т-во Шкільної Освіти».

На чолі школи спочатку заснування до сьогодні стоїть талановитий педагог Володимир Хведорович Дурдуківський. Біля його згруппувалась громадка молодих учителів ентузіастів, що захопились ідеєю трудової школи.

Пережила школа в період громадянської війни багато лихих годин. Правительство Петлюри пальцем об палець не вдарило, щоб дати школі матеріальну базу, Скоропадський ганяв школу з помешкання в помешкання, денікинська комісія по знищенню українських шкіл що-дня робила труси.

Тільки за Рад. влади школа почала жити. Допомогали стати їй на ноги і кооперація, й саме трудове населення.

Творити трудову школу довелось в неймовірно тяжких умовах.

Сприяв до утворення правдивої трудшколи і підносив сили ентузіастів самий склад школи: діти-сироти — жертви імперіалістичної війни, діти київських окраїн і, нарешті, діти трудової інтелігенції.

Ця дитвора демократичного походження, що росла під вибухи громадянської революції, відчувала її, — й створила в школі свою малу республіку. З самих родинних обставин принесли діти волю й розуміння шкільного самоврядування.

Організована кожна група, кожний крок життя організований. На чолі шкільного низового самоврядування стало дитяче управління школою. З цілою мережою комісій і комітетів: комітет загально-шкільних господарів та господинь для порядку й чистоти класів, бібліотечний комітет, редколегія.

Обов'язковими лекціями некінчиться життя в школі. власне, після лекцій продовжується найбільш енергійне життя: школу прибирають, засідають,

радяться, переписують класні журнали—дві години.

А там—клубна праця.

На чолі клубу—управа. В клубі до 30 гуртків, в кожному голова, писар. На загальних зборах кожний гурток виступає зі своїм відчитом.

Втручання учителів, їхнє керування цією республікою зовсім непомітно. Педрада розв'язує найважливіші питання й принципові педагогічні справи. Кожна дисципліна має свою комісію, що старанно й детально розроблює її методи. Завдання школи—подати дітям єдину науку, а звідциля—прагнення об'єднати предмети.

Кожна група має свого вихователя, який стежить за розвитком дитячої індивідуальності. Щотижнева педрада підсумовує спостереження, дає директиви.

Кожний крок шкільної й клубної роботи оточено любов'ю до неї та естетизмом. Кожна група має свій девіз, гарно змальований на плакаті. Стіни в коридорах і класах оздоблено портретами вчених, письменників і політичних діячів, прикрашено рушниками, малюнками, відповідними афоризмами, картинами й т. ін. В шкільному музеї згромаджено всю працю дітей за кілька років.

Безліч наукових рефератів на різноманітні теми, ручні роботи з картону, паперу, глини, дерева, заліза, що ілюструють здобування технічного знання, географічні та історичні мапи, малюнки, геометричні приладдя, ціле море літературної творчості: вірші, оповідання, спомини, описи експедицій-екскурсій з колекціями й т. ін. й т. ін.

Шкільна виставка ілюструє досягнення.

При школі три майстерні: слюсарська, столярна та гурток, в якому працюють переважно дівчатка. Граблі, санки, завіски до дверей, замки—це зроблено молодими слюсарами, табуретки, стільці, рямці—столярами. Вони ж збудували й театральну сцену. Книжки в бібліотеці опрацьовані самими дітьми.

В кімнаті математики та фізики—посередині фонтан, що б'є вгору кольоровими струмочками, розсипаючись бризками по квітках, телефон, зроблений дітьми, на стінках—збірка колекцій, зібраних під

час екскурсій на заводі, на столах журнали та праці учнів: висотоміри, астролябії, рисунки вимірів київських висот, діаграми.

Кімната природознавства вся увішана намальованими дітьми портретами Дарвіна, Лямарка, Уолеса... Кругом ботанічні, геологічні колекції.

Кімната експонатів з географії, краєзнавства, історії, політграмоти.

Географи відбили свої знання в мапах, малюнках, економічних діаграмах, моделях (Ніл зі скла, а по берегах краєвиди природи та городів). Паперовий завод, вулиця міста, по якій біжить «київський комунальний трамвай», вірменська булушня, робоча квартира, селянська хата—це краєзнавство.

На великому столі з паперу й глини представлено давній побут і давнє життя. Тут же стільний літопис шкільного життя, історичні дослідження околиць, де стоїть школа—це історія.

Великий куток політгармоти. Вона з'єднується з історією. Над ним цитата з Драгоманова: «Для політики потрібна історія, як для медицини фізіологія». Всі визначні політичні події в плакатах і малюнках, окупація Рура, анексія Галичини, нота Керзона, відповідь ССРР.

На столі під плакатом Керзона товстий журнал—історія соціалізму та комунізму, збірник рефератів на політичні теми. А поруч прекрасно оброблений журнальчик—«День злotosяйний»—присвячено Жовтневій Революції.

Дитячі картини, шкільна газета.

А ще далі—дитячий кооператив, що постачає дітям оливці, пера, книжки і т. ін.

А навкруги нова, весела, бадьора, комуністична дівтора.

МИСТЕЦТВО В КИЇВІ.

(Допис).

Були часи, коли Київ вважався найбільшим продуцентом мистецтва на Україні. Це було тоді, як він був ще столицею республіки. Зараз продукція його падає, але він, пам'ятаючи своє «славне минуле», ще бореться, ще претендує на дирижерство, хоч одну по одній мусить здавати свої

колишні позиції. Найбільш виразно помічається цей підупад на поезії, на літературі.

В Києві, крім панфутуристів, котрі в останній час починають і собі розлазитись куди котре, нема ніяких поетичних груп. Багато балакалось про т. зв. неокласиків, було присвячено їм кілька докладів та рефератів, а в дійсності неокласики не творять ніякого об'єднання. В Києві нема зараз ні одного неокласика. Єсть група приятелів по особистих симпатіях (Васильченко, Косинка, Підмогильний, Атаманюк, Осьмачка, до яких близько стоїть і Івченко, що переїхав до Київ-ва), але це не літературне об'єднання. Так само ні до якої групи не можна зачислити Мик. Терещенка, Як. Савченка, Д. Загула і їм подібних. Між панфутуристами пішли суперечки про деструктивізм (Семенко і К^о) та конструктивізм (Шкурупій і К^о). Молоді панфутуристи втрачають віру в своїх привідців (Семенка, Слісаренка й Шкурупія). Панфутуризм борсається в масі протилежних одна одній ідеологій і ніяк не знайде виходу. Шкурупій друкує нову «платформу», яка має зібрати «воедино» роспорошені сили, але сумнівно, чи це вдасться. Всі спроби панфутів, видати який-небудь альманах чи журнал потерпіли фіаско, бо ідейного об'єднання немає, а через те бракує й творчої потенції.

Мистецький Київ посіла літня сплячка.—таке поверхове вражіння в кожного, хто робить про Київ свої висновки на підставі побічних спостережень. В середині мистецьких кол все-таки кипить життя, але воно через несприятливі київські умови не може виявитись. Брак будь-якого ширшого об'єднання, брак журналу присвяченого мистецтву взагалі і зокрема поезії, відбивається надто шкідливо як на піднятті мистецького руху, так і на продукції окремих митців. Цьому можна було б хоч трохи зарадити влаштуванням літературних вечірок, рефератів, диспутів то-що. Але при тій неорганізованості, що запаювала в мистецьких колах Київ-ва, всякі спроби в цьому напрямку були невдалими. Так не вдалось влаштування вечірок музично-поетичних в помешканні тов. ім. Леонтовича, не вдалось zorganizувати ряд літературних вечорів в Академії Наук.

Була в Києві спроба заснувати філію «Гарту», але ця спроба реальних наслідків не мала. Кияне великі надії покладають на осінь. Чи тільки ті надії не сядуть пилом? Сюди небагом приїздять Зеров, Рильський і Ярошенко. Ідуть балачки про всякі журнали і збірки, але вони можуть закінчитись так само, як і балачки про «Кермо», котре світу білого не побачило і мабуть не побачить.

Гурток письменників і педагогів «з професорським уклоном» (Якубський, Филипович, Попов, Загул, Петров, Самоненко й ин.) влаштовують в ряди-годи доклади й диспути, присвячені історії, психології та теорії поетичної творчості, але не прилюдні й сухо наукові.

Київські видавництва заняті зараз переважно друком шкільних підручників та драматичних п'єс для села. Крім книжки Б. Якубського «Соціологічний метод у письменстві» (видання «Слова») та двох книжечок (видання «Спілки»), Косинки «За-квітчанний сон» і Васильченка «Вечірні акварелі» (які являються тільки передруком з «Нової Громади»), на ринку появилися ще Слісаренка «По-еми» (вид. «Гольфштром») та Йогансена «Прокоеве коло» (вид. «Гарт»). Оце, мабуть, і все, що появилось за останній місяць на київському книжковому ринку. Недавно вийшов з друку 5—6 номер «Нової Громади», котра має окремий, досить великий літературний відділ. «Вукоспілка», видаючи цей кооперативний журнал і даючи в ньому місце де-яким художнім творам, робить добре діло бо популяризує між широкими колами кооперативних діячів і просто громадянства інтерес до нової укр. літератури. Але не всі, вміщені там твори, зрозумілі селянству. для котрого журнал, власне, призначений. Видавництво «Час» заходить зараз коло видання літературних альманахів—збірників, на зразок колишньої російської «Землі». Буде (хоч і не для всіх, бо ліві течії в письменстві будуть, мабуть, далеко од цих альманахів) де-яким письменникам де складати свої залежані твори.

Трохи схвилював було Київську публіку останній розділ «Історії українського письменства» Єфремова, в котрому трактується сучасна укр. література. С. Єфремов прочитав цей

останній розділ своєї переробленої «історії» перед запроханими ним письменниками в помешканні Академії Наук. Читання продовжувалось два вечори. Перший був присвячений віршовим поетичним творам, другий — прозовим. Цікаво, що погляд академіка за весь час революції що до літератури мало в чому змінився. Сучасне буяння поезії віршовою автор пояснює занепадом літератури, хоч і признає, що в сучасній генерації маються поети й всесвітнього маштабу. Порівняння стану літератури нашого часу з таким же, ніби-то, станом під кінець 18-го віку, коли літературу затопили штучні вірші панегіристів, викликало майже у всіх слухачів щире здивування. Лобода не міг з цим погодитись і з пробаченнями перед автором висловив скромне бажання мати собі «на цей щот» трошенки права на інакшу думку. Нові здобутки в віршовій техніці ак. Єфремов вважає непотрібними трюками і дуже жалкує, що навіть «такий Тичина» ставить дві крапки перед рядком, а не прикінці. З поетів першенство дає автор неокласикам, між якими видатне місце займає Зеров, котрий хоч і не друкував своїх оригінальних творів, але «показував їх» шановному академікові. Незрозумілі випадки проти де-яких поетів Савченка, Семенка. Слісаренка, В. Поліщука в роді: «Слісаренко — діяківський басок», «Семенко — ідіот» і т. п. викликали обурення в багатьох із місцевих слухачів і також у М. Могиланського, який приїхав з Петербургу. Дискусія з приводу прочитаного встановила, що це просто хибна інформація про сучасний стан укр. літератури, а не історія письменства останнього десятиліття. В «Більшовику» появилася про це замітка якогось панфутуристичного сузір'я, а літературні кола, не виключаючи й О. Дорошкевича, довго не могли вгамувати свого піднятого цією історією настрою. — Отаким малоється зараз літературний Київ. Перейдемо до театрального.

Що театр? Зараз у моді кіно. Квитка не можна дістати до Шанцера, бо там «іде маса трюків», а театр.. Та й справді ж бо. Київ так набридли всякі театральні вистави, що він покохав кіно. З півночі цілою хмарою насунули на Київ знаменитості. Гастрольори, гастрольори і гастрольори, а все «столичные»: Кузнецов

з своїм «фраком» і «дураком», Алексеева-Месхієва, Меерхольд з «землею дибом», Александрінці, «Кривое зеркало», «Кривой Джимми», Утесов... всіх і не перелічиш, а все, за винятком двох трьох порядних, одне другого краще. Тео «разрешал», а «политпросвет» нарешті, спам'ятався і вщемив за хвоста останнього з них, — заборонив. Довго Київське непманство «наслаждалось» столичними знаменитостями, а зараз суне в кіно «наслаждатись» американськими фільмами з револьверами, вбивствами, крадіжками, шахрайствами і т. п. Це для «разнообразия».

Що балакати про оперу? Там «до страшного суду» буде: Онєгин, Фауст, Піковая Дама і т. д. Це як раз для «пролетаріату», для того, що в шовках та золоті. Так само й з драматичним театром. Українських вистав зараз немає.

Помешкання театру ім. Шевченка передано головполітосвітою мистецькому об'єднанню «Березіль» Курбаса, котрий взяв на себе обов'язок протягом двох літ від вересня до травня давати по 20 вистав на місяць і одремонтувати театр. В студіях «Березіля» йде зараз гарячкова підготовка до сезону. Намічено кілька десятків нових постановок і Курбас над ними зараз працює. Українська публіка нетерпляче чекає од Курбаса нових шедеврів. «Шевченківці» на цей сезон переїздять в Одесу, а в останній час гастролювали в Лубнях і де, як кажуть, мали неабиякий як моральний, так і матеріальний успіх.

На сторінках «Більшовика» велась недавно цікава суперечка між Савченком, Марком Терещенком та Д. Ровинським відносно українського театру, а в залі пролетарського Дому Мистецтв виступав з своїм рефератом С. Марголін, котрий в своїх твердженнях про ілюзійність в театральному мистецтві забігав надто далеко. На диспуті виступали й українці, при чому не обійшлося без курйозів. Дм. Ровинський, бувши «директор» Шевченківського театру і уповноважений головполітосвіти заявив, що між укр. діячами сцени немає «никаких разногласий», бо всі три провідники, себ-то Курбас, Терещенко й він — Ровинський — працюють в повному контакті поміж собою. «Що зробив, каже він, — Терещенко? Він видумав шкло, а Курбас із цього шкла зробив вазу». Чом не «контакт»?

І театральні митці уповають на благодатну осінь. Побачимо, що та осінь покаже.

Ю. С.

МИСТЕЦЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ

«БЕРЕЗІЛЬ» У КИЇВІ.

Небагато людей на Україні уявляє, що таке Мистецьке об'єднання «Березіль». Це т-во ще зовсім молоде (його засновано 31 березня 1922 року, офіційно дозволено й зареєстровано у вересні м. р.), а брак у Києві української журнальної преси не дає змоги як слід популяризувати завдання товариства та його заходи. Широка публіка знайома з ними тільки по роботі 1-ої театр. майстерні. («Березіль» має у Києві три театр. майстерні, а крім того—ще Білоцерківську). Проте праця «Березіля» не обмежується виключно практично-театральною й педагогічною ділянками.

Мета товариства — об'єднати тих працівників театру й мистецтва на Україні, що твердо тримаючись заповітів Жовтневої революції, не одділяючи мистецтва від життя, не плекаючи ніяких традицій, хочуть служити сучасності й будувати майбутнє. Члени товариства підбираються дуже дбайливо, і тільки енергійні, активні, віддані справі революції й культурного будівництва кандидати приймаються в об'єднання. Тому членами т-во небагате, хоч в його установах працює й виховується біля 200 чоловіка в мистецькому й громадському відношенні певних осіб.

Робота об'єднання, крім утримання й провуду (поки-що) 4-ма театральними майстернями, розбивається на цілу низку спеціальних лабораторій та комісій.

Найголовніша з них це «Режисерська лабораторія». В ній працюють кращі робітники з усіх майстерень театральних, з одного боку виховуючись на самостійних по-європейському грамотних режисерів, з другого ж боку—розроблюючи принципи сучасного театру в закінчено-угрунтовану науку. Тут розроблюються сценарії нових п'єс, перероблюються для потреб сучасності п'єси старого репертуару і тут скла-

даються підручники по театральних науках, що в свій час будуть друковані. Тут збираються матеріали й розроблюються проекти театральної термінології. Тут працюють над питанням театралізації де-яких моментів нового побуту.

Керує працею лабораторії тов. Л. Курбас.

Друга по важливості—це «Декоративна майстерня», на чолі якої стоїть худ. В. Г. Мелер. Вона має виховати освіченого й технічно підготовленого мистця, товариша режисерові по оформленню сценічних лаштунків.

Як раз тепер організація цієї майстерні закінчується, хоч справа дуже гальмується за браком коштів на технічне приладдя й обладнання.

«Психотехнічна комісія» (з 10-ти чоловіка), в якій працює невропатолог др. В. М. Гакебуш, займається використанням даних психотехніки (прикладної психології) для встановлення наукового методу професійного добору в театральному й мистецькому напрямку. Вже дотеперішня недовга праця цієї комісії дала надзвичайно цікаві вказівки, як без всякої помилки пізнати при іспиті придатність до акторської професії.

«Музейна комісія» збирає матеріали по історії театру на Україні, щоб заснувати перший на Україні театральний музей. При комісії існує архівний відділ, що вже тепер уявляє з себе дуже велику цінність для майбутнього історика театру. Велика колекція фотографій, ескізів і пакетів збільшується постійно. Керує справою т. В. Василько.

«Бібліотечна комісія» (голова т. О. Магат) кладе основи великої, переважно мистецької, фундаментальної бібліотеки.

«Видавнича комісія» приступає восени цього року до видання постійного театально-мистецького ілюстрованого щотижневика «Глядач», що обслуговує театральне життя всієї України і матиме додаток—порадник для сільських і робітничих театрів. Намічено для видання цілу низку п'єс, підручників, справочників і т. инш. Для більш успішного переведення видавничого плану видавнича комісія вийшла у видавництво «Гольфштрот» для тісного співробітництва.

В-осени цього року праця об'єднання має ще поширитись. Має бути відчинено спеціальну «Балетно-хореографічну майстерню» під керівництвом учителя руху Н. М. Шуварської і при близькій співучасті знавця укр. нар. танку т. Верховинця.

У всіх відділах і майстернях «Березіля» існують політ-гуртки, що ведуть свою працю під проводом політкома об'єднання О. Лазорішака.

Всю цю грандіозну роботу веде мист. об'єднання «Березіль», маючи дуже й дуже невеликі кошти. І тільки завдяки колосальній енергії її працівників, «Березіль» не тільки живе, але й поширює свій плацдарм.

— М. Івченко написав нову книгу новел та оповідань, які зачитував у колі літератів.

— П. Филипович на деякий час виїздить до Петербургу, де студіюватиме новознайдені рукописи Куліша. Написав збірку поезій, в котрих видно поворот од неокласицизму до сучасних тем і форм.

— Т. Осьмачка написав поему «Замок над Росю», в якій оспіває часи руїни на Правобережжі.

— Г. Шкурupій написав «Основи панфутуризму» — теоретично-ідеологічна платформа. «Основи» мають вийти окремою книгою.

— Ю. Меженко докінчив свою працю про риму в Лесі Українки.

— Д. Загул пише «Історію рими».

— Володимир Гадзінський переїздом через Київ дав два доклади на тему «Матеріалістичні основи принципу відносності (11/V в Парт. Клубі і 12/V в клубі Роботосу) і літературний вечір своїх творів при співучасті акторів держ. укр. театру ім. Гната Михайличенка (Клуб Роботосу). Зачитано в арт. декламації наступні твори т. В. Гадзінського: 1) «Циклон» (артистка Михалевич) 2) «Титан» (арт. Паламарчук). 3) «Ейнштейн» (автор), 4) «В час зрілих літ» (арт. Більмач) Між поодинокі пункти декламації були вставлено концертні виступи (вокальні й музичні), які в значній мірі оживили програм вечіру.

Численна аудиторія (члени повітової учительської конференції і українське громадянство) була вдоволена так творами, як і видатними успіхами їх

виконання артистами театру ім. Г. Михайличенка.

— Незабаром т-во ім. Леонтовича займе майже увесь будинок на Підвальному вул., де на протязі 14 років містилася Лисенківська школа.

В цьому будинкові міститимуться т-во, музей музичної культури, редакція журналу «Музика». При бібліотеці т-ва ім. Леонтовича відкриється безплатна читальня з книжок музично-теоретичного характеру.

— Вийшло третє число журналу «Музика».

В числі вміщено такі статті: Альшванг — «Ритм і метр». Квітка — «Пісенні форми з удвоє збільшеними ритмічними групами» (продовження). Козицький — «К. Стєценко». Нейман — «Огляд сучасної Зах.-європейської музично-теоретичної літератури» й інші.

— Думка. По запрошенню Москви й по командировці НКом освіти УСРР Державна Укр. Капела візьме участь в урочистому святі народів під час всеюзоної виставки у Москві. Капела складається з 60-ти артистів. Думка дала згоду концертувати також і в Петербурзі. В програму переважно українська пісня. На одному з концертів Думка виступає разом з московським державн. симф. оркестром для виконання 9-ої симфонії Бетховена.

— Київська Держ. Філармонія прийняла шефство над українською капелою залізничного вузла (диригує М. Міць). Капелу ухвалено рахувати частиною майбутньої капели Держфілармонії.

— Композ. Гр. Верьовка написав новий романс на слова М. Семенка «Сю осінь я заблужусь в муках».

— Комп. С. Футорянський написав симфонію на хор «Псалом залізу» (слова П. Тичини), «Поємою моєї сестри» (М. Хвильового), «Перше Травня на Великдень» (П. Тичини) на хор і на оркестр, а також романси на слова М. Йогансена та В. Сосюри.

Нове видавництво. У Києві засновано Правобережну філію в-цтва ЦККСМ України. Завдання в-цтва постачати робітничий та незаможницький молоді Правобережжя літературу по різних галузях. В-цтво має випускати дві газети для селянської та єврейської робітничої мо-

лоді.—«Молоде село» і «Юнгер арбейтер».

«При Київському Фотографічному Інституті відкри-

вається нове видавництво. В першу чергу намічено до видання художній путеводитель по м. Києву й дитяча література.

КАНІВ

ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА Т. Г. ШЕВЧЕНКУ.

1 липня на могилі Т. Г. Шевченка в Каневі відбулось урочисте відкриття пам'ятника великому кобзареві і революціонеру України, замість знятого раніше хреста.

На відкриття прибув представник ВУЦВК тов. Пилипенко та представник губерніяльної і окружної влади.

Ще задовго до початку свята на могилі почали збиратись селяне з окрешніх сел. Деякі приходили навіть за 70 верст. Багато поприїздило росквітчаними човнами по Дніпру.

О другій годині вся гора була усяяна ріжними організаціями комнезамами, профспілками, школами то-що.

Урочисті збори відкрив представник Київського Губвиконкому т. Горлінський, який сказав:

«Свято Т. Г. Шевченка всеукраїнське свято, і сьогодні ми ще раз вшановуємо його пам'ять, відкриваючи йому пам'ятник. Петлюрівські й жовтоблагитні кола рахують Т. Г. Шевченка «своїм» національним поетом, бо він виспівував ніби-то українське селянство, боровся за визволення України. Але це не так. Шевченко боровся не тільки за визволення України, його поезія, його боротьба мала класовий характер і своєю метою ставила визволення трудящих всього світу. За його боротьбу старий царський уряд дозволив йому поставити лише хреста.

Але чи такої пам'яті чекав Шевченко?»

Т. Горлінський підходить до пам'ятника й здійсмає червоний покров і очам присутніх виявляється на високому п'єдесталі величний бюст Т. Г. Шевченка, що далеко дивиться на «лани широ-ополі і Дніпрої ручі». В цей момент роздається троекратний салют, чується крики «слава». Думка співає «Інтернаціонал» і «Заповіт», які широко розносяться над Дніпром, над кручами і десь далеко стихають.

Для привітання від уряду слово надається тов. Пилипенку—представнику ВУЦВК.

«На мене випала висока честь,—каже т. Пилипенко,—від імени робітничо-селянського уряду України взяти участь в цьому незабутньому святі.

За довгий час смерті великого поета й революціонера його могила сьогодні вперше прикрашується пам'ятником.

Чому його не було раніш?

Тому, що, як кажуть люде—царський уряд, коли до нього звертались за дозволом поставити пам'ятник, відповів, що для селянина Шевченка, бувшого кріпака, досить і хреста.

Це було помстою царського уряду й російської буржуазії, про яку писав Тарас: «хай потече сторіками кров ворожа в сине море».

Українська жовтоблагитна буржуазія, перекручуючи на свій лад революційну боротьбу й творчість нашого поета, теж не могла по своїй суті поставити йому пам'ятника. І лише ми, робітники й селяне, достойно вшановуємо його незабутню пам'ять.

На шостий рік революції і на перший рік мирного будівництва, після всіх злиднів, фронтів і голоду, ми перше, що робимо—ставимо пам'ятника нашому борцеві за волю. Ми шануємо його, бо ми виконуємо ті заповіти, які він залишив нам. Найбільш у світі він любив пригноблений нарід і мучився сам, щоб здобути краще життя своїм землякам.

Жіноцтво, це про вашу гірку долю писав Шевченко і закликав до кращого життя. Ми виконуємо його заповіті і будимо українську селян-у, яка на наших очах вже прокидається.

Плоть від плоти наймитів і батраків, Шевченко співав і їх горе. І ми своїм першим завданням ставимо

визволення батрацтва по заповіту Шевченка.

Незможники! Це найбільший і найрідніший ваш поет, якого все життя мучила ваша доля. Трудове селянство, і про вас писав Шевченко, коли казав, що не «буде більше пана і пустині опанують веселі села».

Т. Шевченко не міг говорити про робітників, яких ще тоді не було, але він передбачав їх поступ і розвиток нової класи, коли машина скине трони.

Всіма силами ненавидів Шевченко салдатчину, яка була для нього найгіршою карою, і мріяв про те, щоб обернути салдатські багнети проти своїх гнобителів. І цю мрію ми здійснили, утворивши міцну Червону Армію.

Про інтелігенцію казав Тарас, коли писав: «обніміте, брати мої, найменшого брата», до якої звертався: «чужого навчайтесь, свого не цурайтесь». Ми теж кличемо трудову інтелігенцію до спільної роботи для щастя селян і робітників.

Свою пекучу ненависть обертав Тарас проти земних владик, проти царів, буржуазії, коли писав: «не знайдуть тих шляхів владики».

Попи, що задурювали темне селянство, викликали в нього жагуче обурення, і він казав: «молітесь правді на землі, а більш нікому не молітесь». Він боявся, що «коли не буде правди, сонце стане й землю спалить». Але ми цю правду знайшли й здійснили всі великі заповіді, що залишив нам наш великий страдник за волю трудящих.

Слава ж великому поетові, слава великому народові, що породив такого поета, слава Радянській владі, яка «здійснює заповіді поета».

Від Київського Губкому з промо-вою виступив тов. Верхотурський: «Т. селяне й робітники! Від імени Київського Губкому вітаю й поздоровляю вас з відкриттям пам'ятника великому поету, народньому вчителю й проводарю Т. Г. Шевченку».

Кожен раз, коли ми шануємо пам'ять цього проводира, ми запитуємо себе, з ким був би зараз Шевченко — з нами, чи з українськими шовіністами. І ми без сумніву, без хитань відповідаємо — з нами. Він був би на боці тих, хто відняв землю, фабрики й заводи від буржуазії, хто на протязі 6 років боровся на 14-ти фрон-

тах, хто кров'ю зумів захистити здобуту народом волю. Він був би з тими, хто стоїть за поділ людей на класи, хто здійснює його заповіді. В цьому ніхто з нас не сумнівається.

Т.т., до здійснення думок Шевченка ми підійшли зразу, вдаривши по найбільш болючому місці панів, вдаривши по економіці та відібравши їх маєтки, землю то-що. Коли ж ми не тільки здобули собі, але й зуміли захистити свої здобутки від навали панської та куркулівської контр-революції, ми обернули свою увагу на другий бік — на бік національної культури, мови, школи то-що, і намагаємось її розв'язати так же доцільно, як і першу нашу роботу. Ми ставимо собі завданням не тільки підтримку української мови, школи Ми кажемо, що великий нарід мусить розвиватись, мусить скинути накіп примусової русифікації, мусить повести широку українізацію, творити свою власну культуру.

Поруч з широкою економічною роботою мусить йти й велика робота по відродженню національної культури, бо без неї, без національної школи, без своєї мови не можлива ніяка інша робота.

Цю роботу по заповіту Т. Г. Шевченка ми — робітники й селяне — здійснимо більше й краще, ніж хто-небудь другий. Бо це воля комуністичної партії, воля всіх трядащих мас.

І тому в цей урочистий день ми заявляєм, що всякі шепотіння, нарікання наших ворогів — це лише спроба посіяти смуту між селянством. Ми твердо поставили собі велике завдання і всіма силами його здійснимо.

Заняті на всіх фронтах, ми раніш не могли присвятити стільки уваги національній справі і тільки зараз ми спокійно можемо здійснювати заповіді, що залишив нам великий вчитель.

Хай же живе революція!

Хай живе робітниче - селянська влада!

Хай живе незаможне селянство!»

Від Червоної Армії з привітанням виступив тов. Гавро.

«На мене випала честь, каже т. Гавро, вітати вас в цей урочистий день від імени Червоної Армії, яка груддю боролась на всіх фронтах,

захищаючи волю робітництва й селянства. Червона Армія своєю героїчною боротьбою зі всіма ворогами трудящих багато сприяла перемозі робітників і селян і тим самим здійсненню колишніх заповітів Т. Г. Шевченка. Від імени червоної армії заявляю, що вона зараз займається учебою і готує себе до нових можливих сутичок з всесвітньою контр-революцією.

В потрібний мент вона вся, як один, рішуче повстане на захист робітників і селян».

В пам'ять загинувших борців за волю та в пам'ять великого борця Т. Г. Шевченка т. Гавро пропонує виконати жалібний марш.

Від Наркомосвіти з промовою виступив т. Салько:

«Дорогі товариші, ми зібрались на цю могилу, щоб згадати великого українського революціонера-селянина Т. Г. Шевченка.

Ми шануємо пам'ять цього великого страдника, бо він до болю любив свій закутий нарід, любив пригноблене, зневажене, катуєме селянство, любив волю і боровся за неї.

Любов до скривджених, до пригноблених—це головна риса всього життя і всієї творчості Тараса і за цю любов його було заслано царським урядом до далекого Аральського моря.

Він любив, але його гаряча любов породила не менш пекучу ненависть до всіх гнобителів, до панів, царів, попів, навіть до бога; і до знищення цих павуків він прагнув сам і кликав свій нарід.

Хай же спокійно дивиться Тарас на широкі спокійні лани України. Немає більше панів, на цих ланах будується нове трудове життя.

На допомогу нам підрастають та виховуються діти, яких так любив Тарас і які добудують почате нами нове життя».

Від Губпрофради з привітанням виступив т. Ковган.

Вітаючи збори від імени 100 тисяч організованого робітництва Київщини, т. Ковган каже, що руками селян і робітників збудовано пам'ятника на тому місці, де стояв раніш хрест. Такий хрест царський уряд ставив на всьому, що прагнуло до волі, до правди, поставив він його і на творах Шевченка, але дарма.

Далі тов. Ковган каже, що Шев-

ченко не був ідеологом робітничої класи, як Маркс або Ленін. Але робітництво шанує його, як революціонера, борця, який своєю ненавистю до уряду кликав до боротьби селянства. А без революційного селянства не було б перемоги робітників. І тому цей день є символом єднання робітників і селян і в цей день ми кидаємо гасло—хай живе єдність селянства з робітництвом.

Від Всеукраїнської та Губерніяльної Комісії Комнезамів з привітанням виступив т. Іжевський.

«Вітаю вас з великим святом,—сказав т. Іжевський,—з днем, коли ми здійснили заповіт Т. Г. Шевченка, щоб йому «було видно, було чути, як реве реву́чий». Царський уряд своїм хрестом на могилі думав знищити всі мрії Шевченка. Але цього йому не вдалось.

Незможне селянство Канівського району зрозуміло ганебність такого пам'ятника і 1 травня зняло цей хрест, що роками гнітив Шевченка, який був осиновим колом в його могилу. Замість хреста селянство й робітництво поставило йому пам'ятника—символа перемоги».

З палким привітанням від Східної Галичини виступив т. Сірко:

«Поховайте та вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте»—хто сьогодні може сказати, що ми не виконали цього заповіту. Хіба не розірвали ми кайдани, хіба не здобули собі волі, якої так довго чекали, хіба не дали відпорусвоєму ворогу—різній шляхті, жовто-блакитній сволоті та закордонній контр-революції, яка давила й гнобила селянство.

Ми маємо право сміливо сказати, що робітничо-селянська влада, скинувши віковичний гніт, веде нас від перемоги до перемоги все вперед і вперед, аж поки не запанує воля й братерство у всьому світі, поки не зітхнуть вільно всі трудящі. Сьогодні я виступаю, каже т. Сірко, від імени 4-ох мільйонів галицького народу, який зараз перебуває в тяжкій неволі у польської шляхти, обдурений та скривджений своїми проводирями. Але перемога робітничо-селянської влади тут у вас, на Україні, та сьогоднішній урочистий день, день здійснення заповітів великого Тараса, дає мені надію, що ви цілком здійсните ці

заповіти і допоможете визволитись «багатомільйонному народу, який стогне і чекає допомоги від вас».

Думка співає «Вічний революціонер».

Далі виступали представники окружної влади, представник Київської дитячої організації «Юний Спартак» Солочинський та представник незалежного селянства т. Горovenko.

О 6 год. мітинг закінчився.

Але, не дивлячись на дощ, селяне ще довго не розходились, розглядаючи пам'ятник та слухаючи хор, що пригадується під повіткою у садку і позбирав навколо себе дівчат і хлопців. Тільки пізно увечері селяне почали розходитись додому.

P.

ПОЛТАВА

СЕЛЬБУДИНОК І УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР.

Всі артистичні сили українського театру Полтави сконцентровані зараз в Сельбудинкові. Пожежа по весні вивела (і мабуть надовго) з рядів діяльності академічно-культурних будинків полтавський театр, один із кращих театрів провінції. Осиротілі працівники сцени розбрелися по клубах і театрах—«примітив», яких багато Полтава придбала за час революції.

Театр український мандрував на околиці міста, в просвіти. Але нові умови праці, технічні недовхати сцен примусили театр згубити свою певну лінію і фізіономію, яку театр придбав за три роки праці. Забута побутівщина знов вийшла з архіву. Скрутний матеріальний стан примусив актора ставитись «халтурно» до справи театральної,—і театр загубив свою організаційність. Зімовий сезон Полтави мусив завмерти. І тільки недавно Сельбудинок, увівши в план своєї роботи постійний український театр, став його організатором і збирачем артистичних сил. Окремі артисти і групи злилися в досить організовану трупку під назвою «Гурток Полтавського Сельбуду». Почалась робота на зімовий сезон. Актори протверезуються після хаотичної роботи літа і «халтур» і намічається праця по лінії переходового театру, в майбутньому—нового.

У Полт. центр. Музеї ведеться жвава праця по дослідженню літературних матеріалів. Над листуванням і творами в рукописах П. Мирного працюють І. Рудинська, аспір. І. Ткаченко. Останній студіює листування Л. Українки й М. Драгоманова (Гадяч), Т. Шевченка (в музеї

є їх 5,—наукові копії з них надіслані до Акад. Наук у Київ).

До підвідділу Слав. полтавців одбулося по-весні де-кілька екскурсій учнів. Суденство місцевого ІНО провадить практичну працю в Губархиві (9 душ), на археологічних розкопках (25 душ), на мандрівках етнографічного гуртка й природничих (по цьому відділу наукову працю ведуть співробітники музеїв О. Булдовський та відом. орнітолог М. Гавриленко). Де-кілька душ з ліквідаційного курсу розроблюють питання про можливі екскурсії до музею з дітьми установ соціального й трудшколами.

Постійно поширюються відділи музею етнографічний та археологічний. В липні місяці при цьому була організована Ів. Капустянським виставка «Наука або релігія» по матеріялах Музею й Головного просвіти. В дальнішому вона впливає на педагог. відділ Музею.

Археолог і завідувачий Полт. Музеєм М. Рудинський розпочав (за допомогою студентства Полтавського ІНО) розкопку ряду могил скитського походження під Мачухами був. Полт. повіту.

Знайдено уламки списів, орнаментований глиняний посуд і кістки.

Огляд підземель у Лубенським повіті продовжує Гн. Стрелецький.

Полтавська філія орг. «Плуг» зрештою для вид-цтва «Червоний Юнак» збірку «Нові пісні» з нотами. Передмова Ів. Капустянського—«Нарис історії української соціальної пісні».

Видавництво «Червоний Юнак» у Полтаві випустило «Сашків кінець», опов. С. Черкасенка, російською мовою (пер. Я. Хоменка) під назвою «Сашка».

— Юнацький тижневий часопис «Червоний Юнак» почав випускати щомісячний додаток «Молодий орач» (юнацькі поезії, прози та гуморески).

— Пам'яті В. Короленка. На 70-ті роковини народження В. Г. Короленка в будинку його імені 28-го липня влаштовано було свято з докладами та виставкою. К тому дню був пристосований і випуск невеликого збірника «Пам'яті В. Короленка», зі статтями Харкевича (голова будинку й літературної студії) про мотиви творчості К-а, В. Щепотьєва про укр-ий елемент у творах К-а, Козакова про К-а — правоведа, та віршами Е. Правдича й Ідамкіна.

В будинку, де жив і помер Короленко, на два дні була відчинена виставка його книгозбірні, щоденників, видань

творів і крит. літератури, численних фотографій, адрес, піднесених йому на літературні ювілеї; одвідувачі оглядали також обстановку, в якій він працював, шевське приладдя, що ним Короленко користувався на засланні в Якутській області. Над рукописами К-а працює його донька Софія Володимирівна, А. Кривинська, Т. Богданович і інші. Функціонує дитяча колонія імені Короленка, на чолі якої стоїть його донька.

— В. Чередниченко виготовала до друку п'єсу з сучасного життя «Артистка без ролів» і оповідання «Юнацький роман».

— Композитор В. Верховинець працює над методикою дитячих ігор, збірку яких («Весняночка») видає Держвидат для шкіл соцвиху.

ЛУБНІ

— Капельгородський пише велику п'єсу революційного життя. Його дитячу п'єсу «Чарівна Сопілка» Головоцвихом ухвалено для дитячих установ Соцвиху, а в-твом «Ч. Ш.» видруковано.

— Б. Д. Чигринець виготовував книгу перекладів на укр. мову з німецьких: Ленау і Айхендорфа

(вибрана лірика). Він же складає Антологію німецької лірики. Крім того, Б. Чигринець має понад 100 своїх пісень і романсів на тексти укр. і чужомовних поетів, музику до «Весняної казки» Олеся та інші оперети. Покладені ним пісні й ромansi є лише мелодії, без гармонізації.

РОСІЯ

МОСКВА

— Український клуб ім. Т. Шевченка, не вважаючи на літні канікули і виїзд багатьох членів укр. колонії, працював без перерви ціле літо. Головний склад членів — червоноармійці московського гарнізону та студенти моск. вищих шкл. Товариські сходини відбувалися щосуботи. На цих вечірках бувало пересічно від 150 до 200 слухачів. З більш влучних вечірок треба відзначити святочну зустріч делегата від канадійських робітничих організацій (липень), який змалював життя і форми організації наших товаришів за океаном. Цікавий був також концерт оперового співака тов. Овдієнка і соліста Корденка. Відбулися також дві літературні вечірки т. т. Ялового (Юліяна Шпола) і В. Гадзінського (Йосипа

Гріха), з живим обміном думок про укр. сучасну поезію.

При укр. клубі працюють гуртки політграмоти, літературний, драматичний та ліквідації неграмотности.

З великим зацікавленням при повній аудиторії відбувся доклад т. Мануїльського про реформу Радянського будівництва на Україні в зв'язку з 12 З'їздом РКП. Після докладу була жива дискусія.

Драм. гурток улаштував в червоноармійському клубі Хамовницького району одну виставу, на якій було багато публіки, особливо червоноармійців. Останні сами виконували п'єсу, яко артисти, і треба сказати, дуже добре.

В кінці липня правління клубу впорядило прощальну вечірку на честь свого шефа, Уповноваженого Пред-

ставника УСРР в Москві, тов. Поліза, котрий за час своєї дворічної праці в Москві морально й матеріально піддержував Український Клуб.

— Артистичне життя в Москві літом обмежувалося тільки театрами (Ермітаж та Сокольники). Зімні театри та музичні організації не виставляли нічого, лише готувалися на зімовий сезон. Велике зацікавлення як з боку української колонії, так і з боку всього московського населення, викликають роботи по с.-госп. виставці. Укр. колонію найбільше цікавить укр. відділ і участь УСРР в цьому важному економічному святі СРСР.

Укр. Ц. Бюро Совнацмену НКП РСФРР, що керує освітньою справою українців у Росії, склало наочну мапу етнографічного розміщення українців у Росії, яких по матеріалах

Бюро нараховується 7.128 365 душ, включаючи сюди Туркестанську, Киргизьку Радянські республіки, а також Зелений Клин на Далекому Сході. Всіх шкіл (з укр. викладавою мовою) є біля 500, крім цього два Педагогічні Технікуми: 1) Полтавська станція в Куб.-Чорноморській обл. з сільсько-господарським відділом, 2) Ново-Анинськ., Хоперського повіту Царинської губернії. Між молодіжжю цих Технікумів є живий зв'язок; молодь обмінюється своїми журналами (шкільними) і листуванням про успіхи своєї праці. Укр. Ц. Бюро закупило на слідуючий шкільний рік (1923—24) від Держзидату України біля 80.000 примірників шкільних підручників, на суму до 30.000 рублів золотом. Отже, потреби української школи в Росії є покриті на 65%, а Педагогічних Технікумів на 90%. Відчувається великий брак партійних та культурних робітників.

В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

ЕЙНШТЕЙН ТА БЕРГСОН.

31/V—6/VI—1921 року в Парижі в College de France відбулася славнозвісна дискусія межи двома великими вченими нашого часу: філософом А. Бергсоном та автором теорії відносності Ейнштейном. В кінці 1922 р. Бергсон видав працю під наголовком «Тривалість та одночасність» (зараз вийшов російський переклад «Длительность и одновременность». Петербург 1923), що є наслідком тої дискусії. Вясравий, стислий, елегантський формі, остільки характерній взагалі для великого майстра філософського художнього слова, Бергсон дає аналізу та критику «теорії відносності». Широка опінія дуже часто зв'язує з «теорією відносності» уявлення про якусь химерну парадоксальну картину світа. Отже, філософський критик теорії доводить як раз противне. На його думку, Ейнштейн зовсім не відходить від традицій здорового розуму. Нове поняття простору й часу, на погляд Бергсона, встановлюється Ейнштейном лише в інтересах постійності та неодмінності законів природи; його теорія є найенергійним протестом супроти неясних, не суто наукових спроб пояснити ці закони.

Ньютона закон загального тяготіння Ейнштейн заступає більш досконалим принципом—продуктом більшого узагальнення. Для нього тяготіння не є самостійною силою, а лише одним з випадків всесвітньої інерції та механіки. На погляд Бергсона, Ейнштейн є прямим наступником Декарта та його теорії загального механізму, що його заступив пізніше «динамізм» Ньютона і зостався майже безперечною істиною аж до останнього часу.

Р.

— Смерть В. Ягіча. 7-го серпня помер у Відні один із найбільших слов'янських філологів проф. Ватрослав Ягіч.

— 7-го липня, у Празі в помешканні Геологічного Інституту, відбулося святочне відкриття Укр. Вищого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова.

— Заснувалося Укр. Історико-філологічне т-ство в Празі. Т-во має переслідувати виключно завдання наукові.

— У Львові видано дві нових книжки про укр. філософа Гр. Сковороду. Перша книга (оригінальна)—Михайла Возняка, а друга (з російської)—В. Ерна.

Вийшло четверте число журн. «Нова Культура». Зміст: Честь нації і рабство.—М. Тарновський: Літо. У фабриці.—С. Ю. Масляк: Фрагменти з «Пролому».—Юзетей: Слідами подій.—М. Ірчан: Генерал. З. Зубрей: Павло Тичина.—Ж. Сорель: Суспільна вартість мистецтва.—Є. Яворовський: Сензоріяльна теорія виображень.—Г. Плеханов: Про релігію.—О. Журівська: Степан Халтурин.—Кос: Селянство і революція.—Studiosus: Шкільні справи.—Ст. Літній:

Марковсанаука українською мовою.—М. Луцкевич: Польська «відбудова».—Емпе: Загальн. стан преси і літер. в ССРР за 1918—1923 рр.—«Критика» за миску сочевиці (відповідь «Новій Україні»).—Хроніка.

«Вид-цтво «Нова Культура» видало такі книжки: Павло Тичина: Сковорода.—Вильгельм Лібкнехт: Павуки тамухи.—Н. Ленін: Світогляд К. Маркса.—П. Тичина: В космічному оркестрі.—Александр Блок: Дванадцять (переклад В. Бобинського).

АМЕРИКА

ВІНІПЕГ.

Місто Вінніпег є осередком культурного життя серед українців у Канаді. Там українці мають своїх чотирі будинки, а два в передмістю. Найкращим і найкоштовнішим є «Український Робітничий Дім», цей пульс організованого життя українського товариства в Канаді. В «Домі» зосереджено центральні органи: Товаришення У.Р.Д., Української Секції Робітничої Партії Канади, Секції Жінок-Робітниць, Робітничого Товариства Допомоги, Комітетів технічної допомоги Радянській Україні, Центральної Шкільної Рада для вечірніх дитячих шкіл, Ц.К. видавництва «Пролеткульт» і Ц.К. Допомоги революційному рухові в Східній Галичині.

Крім того, при Укр. Роб. Домі існує драматично-співочий гурток, дві дитячі мандолінові оркестри та дитячий драмгурток.

За минулий зимовий сезон там улаштовано було низку лекцій і дискусій на різні теми, школу української граматики, арифметики і географії для дорослих, вечірню школу для дітей, яку протягом зими відвідувало 250 робітничих дітей. Ця школа є поділена на 5 класів. Школу провадить учитель-фахівець з вищою освітою т. К. Кирстюк. Він же керує хором дорослих. Музики вчить дітей т. П. Угринюк.

Театрально-хоральне мистецтво при Укр. Роб. Домі розвинено дуже гарно. Театральний сезон розпочався 11-го жовтня 1922 року виставою п'єси Я. Мамонтова «Веселий Хам». Від того часу до 26 травня 1923 року виставлено 24 п'єси. З них найголовніші: «Бог помсти» Шолом Аш'а, «Ой, не ходи, Грицю» Старицького, «Бунтар» (або «Син революції») М. Ірчана, «Хата за селом»—за Крашевським, «Чорна Пантера і білий Медвідь» В. Винниченка, «За синім морем» Я. Гордіна, «Жидівка Вихрестка» Тогобочного, «Гріх» В. Винниченка і в кінці сезону—«Дванадцять» М. Ірчана. Цю останню п'єсу М. Ірчан написав спеціально для драмгуртка Укр. Роб. Дому на тлі повстання в Східній Галичині минулої осені, жертвою котрого пали т.т. Ів. Цепко, Ст. Мельничук і П. Шеремета. П'єса пройшла з великим успіхом і взагалі деякі з вищезгаданих п'єс мали успіх, хоч виставлялись на сцені Укр. Роб. Дому по кілька разів минулими роками. Вистави режисерували М. Попович, М. Шевців, Ганна Мойсюк і першу («Веселий Хам») Ф. Гордіенко.

Дитячий гурток виставив з великим успіхом дитячу оперетку М. Лисенка «Коза Дереза» і одноактівку «Менини Влодка».

В Українському Робітничому Домі дано за минулий сезон (від 27-го вересня 1922 року до 27-го травня 1923 року) 19 концертів. Концерти давались переважно мішані: хором Укр. Роб. Дому і дитячими мандоліновими оркестрами школи при Укр. Роб. Домі. Де-які концерти давали самі діти. (Дитячі оркестри, власне старша група, виступали і в великих англійських театрах). Зокрема улаштовано було два концерти-мітинги і дві музикально-

театральні вечірки, на котрих, крім концертних річей, були в програму й одноактівки.

Всю цю широку театральну працю виконали не фаховці-артисти, а любителі, без жадної матеріальної винагороди, за виїмком де-яких режисерів. При Укр. Роб. Домі є гарні вокальні сили: солісти—Ліза Попович (сопрано) і К. Кирстюк (баритон). Музикальні сили розвиваються серед молоді. Великим успіхом користувався на «концертах» в У.Р.Д. молодий скрипак (син бідного українського робітника) т. Н. Гуцалюк. Перед цим скрипаком відкрилися б колись двері великих американських «Мюзік Гол», коли б... коли б була змога платити учителеві по 5 доларів на годину. Зрештою вініпегський учитель за 5 доларів на годину не введе його в музичну «святе святих», бо учень і так вже дорівнює своєму учителеві. Треба йти далі до Нью-Йорка, а тут і на життя важко заробити. Та хіба ж тільки він один? При У.Р.Д. є кілька дітей українських робітників, що відзначились по першому степеню на англійських іспитах грою на піаніно; вони обслуговують концерти в У. Р. Д. акомпанієнтами і окремими річами, а далі? Чи відчиняться перед ними двері музичного світу? Не трудно відповісти на це запитання, коли скажемо, що їх родичі є лиш звичайними робітниками, які тяжкою працею заробляють кусок хліба, аби хоч животіти.

Вернемося до концертів і вистав.

В У.Р.Д. в Вініпегу за минулий сезон влаштовано 19 концертів. В залі є 1.000 крісел. Всі концерти відбувалися при переповненій залі і часто багато людей вертало додому за браком місця.

Отже, $19 \times 1.000 = 19.000$ душ перебувало за минулий сезон на концертах У. Р. Д.

Відбулося 24 вистави. Часами зала була повною, а часами дві третини порожня. Беремо середину: $24 \times 500 = 12.000$ душ бачили вистави в У.Р.Д.

Вечірки, мітинги, лекції то-що—відвідало мінімум 5.000 чоловік за сезон.

36.000 душ перебувало за театральний сезон від 17-го вересня 1922 року до 27-го травня 1923 року.

Загальне українське населення м. Вініпегу (за офіційним урядовим звітом) 17.000. Отже, більш як два рази на душу. Правда, У.Р.Д. має свою сталу публіку.

Що до самого репертуару п'єс, то він був дуже мішаний, хаотичний. Часто перетрахали старі п'єси, міщанські. Але де ж узяти пролетарських п'єс та й ще на еміграції? Зрештою, українські робітники в Канаді і міщанське мистецтво використовують в своїх класових інтересах. Навіть краще використовують, ніж самі міщане. Українські робітники в Канаді додержуються тієї думки, що «мистецтва для мистецтва» немає. Вони вважають, що пролетарське мистецтво повинно бути також частиною зброї в боротьбі пролетаріату за своє визволення.

Мирон.

Московський Художній Театр зараз гастролує в Америці. Вся американська преса (за винятком газет революційних) в захопленні від постановок «Трьох сестер» та «Бориса Годунова».

Режисер Театру К. Станіславський пише трьохтомову працю про історію театру. В розмові з співро-

бітником Нью-Йорської газети «Фрай-айт» Станіславський сказав: «у нас (у М. Х. Т.) нема наступників, а через те ми повинні йти старим шляхом»; що ж до революційної драматичної літератури в Росії, то вона уявляє з себе не мистецтво, а політичну агітацію».

Бібліографія.

Д. Эрде. Годы бури и натиска. Издательство Украины, стр. 117.

В передмові до своєї книжки т. Эрде пише: «Історія революційної боротьби на Україні має виключний інтерес що до своєї складности, показности, яскравости класових суперечностей. Недурно історія революції на Україні, її суперечності, діючі сили, особливості—так ваблять молодих істориків... Революція в Росії є менш дослідженою й викликає до себе не такий гострий інтерес, як революція на Україні». На жаль, це не так. Справді, революція на Вкраїні далеко складніша, вона більш заплутана ніж революція в Росії, проте вивчають її все-таки менше. Всі ці особливості України, що відрізняють її від Росії, не встигли ще здобути собі в партійних колах загального визнання. Історію громадянської війни, історію політичних партій на Вкраїні пишуть закордонні петлюрівці, як от Мазепа, Феденко, Шаповал то що.

«Хоч як би ми не вивчали революцію на Вкраїні, коли не будемо брати на увагу цих особливостей,—ми матимемо лише фотографію, а не живу в своїх суперечностях і внутрішньо-виправдану картину боротьби.»

Тов. Эрде писав передмову в квітні 1923 року, цеб-то тоді, коли національні особливості України та її соціальної структури визнано офіційально. Книжку тов. Эрде писав значно раніш, бо обрхунок «особливостей» ні в чому не позначився.

Книжка поділяється на п'ять розділів, де т. Эрде подає історію розвитку громадянської війни в Харкові, починаючи з люневих днів 1917 року й кінчаючи груднем.

Харків—найбільший пролетарський центр України, він змагається за першенство з Київом, який претендував на ролю національного осередку. За часи революції яскраво виявилися особливості українського міста взагалі; проте, найбільш типовою тут є доля Харкова, а також і Києва, яко центрів ліво-та правобережжя. З цього боку книжка має великий інтерес, хоч і все-таки треба сказати, що вона робить вражіння написаної нашвидку. Найбільш цікавий в книжці є звичайний зміст її, як раз зміст, а не висновки, бо т. Эрде, викликаючи тіні політичних партій та героїв, що безславно загинули, дає їм в 1923 році оцінку, яка була б вчасною та відповідною ще в 1917 році, в період гострої полеміки.

Всю книжку читаємо з великим інтересом. Проте, неприємно вражає газетярський стиль автора та багацько прикрих пропусків і помилок. «Годы бури и натиска» вийшли лише I-ю частиною. Автор обіцяє ще дві частині.

Будемо сподіватись, що т. Ерде, заховуючи цінність змісту, подасть нам більш серйозно оброблені праці.

Предмет вартий того, аби до нього ставилися уважно. Ми будемо вітати всяку нову працю по історії революційного руху на Україні.

Равич-Черіаський.

Личков Б. Л., проф. Естественные районы Украины. (Классификация районов на основе их генезиса).—Изд. Киевского Губернского Статистического Бюро. Ст. 1—61 in 8⁰+1 схемат. карта естественных районов Украины. Киев, 1922 г.

Питання районізації в сучасний мент є питання актуальне, питання надзвичайно великої ваги. Тому всяка праця, що так чи инакше торкається згаданої теми, зустрічається з зацікавленням. Що ж подає нам праця Б. Л. Личкова «Естественные районы Украины», яка вийшла в виданні Київського Губстатбюро? Зазначена праця складається з двох розділів: 1) «К методологии районирования» (1—16 ст); 2) «Районы Украины» (ст. 17—61).

Перший розділ своєї книги Б. Л. Личков склав компілятивно, використавши, головним чином, дві праці: 1) Б. Н. Книпович. К методологии районирования. Москва, 1921 г. Издание Наркомзема, отдела с.-х. экономики и статистики; 2) Л. С. Берг. Предмет и задачи географии.—Изв. Русск. Географ. О-ва. Т. LI, вып. IX, Петрогр., 1915 г., ст. 463—475. Та численна література, на яку посилається автор, очевидно, йому не знайома, бо він переписує лише ті цитати, які є впрацях Книповича, або Берга. Інколи автор, без докору сумління, просто переписує, навіть не посилаючись на джерело. Напр., свої третю, четверту й половину п'ятої сторінки Б. Л. Личков списав з перших сторінок згаданої книги Б. Н. Книповича, зовсім цього не зазначивши.

В другому розділі своєї книги, автор так само компілятивно, використавши праці В. Ласкарева, А. П. Карпинського, П. А. Тутковського та інших, подає геологічну історію України; потім, установивши свої природні райони України, автор, очевидно, для доказу правильності своїх висновків починає рецензувати працю акад. П. А. Тутковського «Природня районізація України», негативно ставлючись до де-яких положень останньої. Спосіб, як що хочете, певний, розрахований на середнього, не глибокого читача.

Які ж природні райони України пропонує Б. Л. Личков? Він каже: «при построении естественных районов какой-нибудь территории надо считаться не только с последним моментом существования страны, но со всем ее геологическим прошлым. Мы должны взять древние ландшафты и ландшафты четвертичные и заставить как-то их совместиться (ст. 59—60)». В наслідок такого «совмещения» Б. Л. Личков дає сім природних районів України: 1) Район мореново-зандровий, 2) Дніпровський масив, 3) Південно-західний схил Дніпровського масиву, 4) Херсонсько-Таврійська западина, 5) Бахмач Харківська западина, 6) Донецький кряж і 7) Бердянсько-Маріупольський масив.

Перший район, як бачимо, зональний, четвертичний, а решта—азональні, дочетвертичного походження.

Таким чином, класифікація районів, подана автором, не витримує принципу єдності, бо має в своїй основі різні ознаки. Далі, взагалі, навряд чи можна брати в основу азональні ознаки, вирішаючи природні райони України першого порядку. Ми не говоримо про гори, але, на наш погляд, на величезному просторі Східньо-Європейської рівнини, що тягнеться від гір Карпатських до гір Уральських, неширотні ознаки мають лише місцеве значіння й не можна класти їх за основу районізації. Так само, цілком очевидно, що для сучасного ландшафту, зокрема для життя людського в самому широкому його розумінні (побут, народне господарство, сільське господарство і т. и.) велике значіння мають ознаки четвертичні (мореновий, кінцево-мореновий, зандровий і лесовий краєвиди), а ознаки дочетвертичні мають значіння далеко менше.

Цікаво, що сам автор, очевидно, почуває хиткість і довільність своїх неширотних районів, бо на сторінці 60-ій він свої неширотні часткові райони підсовує до районів широтних, пізнішого походження. Так, свої другий, третій і п'ятий райони він односить до лісостепової зони, а райони четвертий, шостий і, очевидно, сьомий—до степу. Варто ще відзначити, що в книзі трапляється багато недоладностей, які професор повинен би знати. Напр., що це за «Бахмач-Харьковская впадина»? Це ж зовсім не «впадина», а південно-західній відкид, або схил Середньо-Руської височини, що поволі знижується в напрямкові до Дніпра й на південь.

Так само немає й «Херсонско-Таврической впадини», а є знов лише схил до моря.

Резюмуючи все сказане, бачимо, що Б. Л. Личков природню районізацію України подає, власне, в такому вигляді: основними природними районами України є чотири четвертичні райони: мореновий, кінцево-мореновий, зандровий і лесовий (райони ці установлені акад. П. А. Тутківським в його праці «Природня районізація України», Київ, 1922 р.).

Мореновий, кінцево-мореновий і зандровий райони зараз виявляються в північній смузі мішаного лісу. Лесовий район розпадається на дві широтні зони—лісостепову й степову (це відомо ще з праць проф. В. В. Докучаєва).

На цьому авторові треба було закінчити свою районізацію, але він лісостеп і степ розбив ще на дрібніші райони часткового другорядного значіння на підставі ознак дочетвертичних.

Останні райони, які можна під різними назвами найти на кожній фізичній мапі, в кожному підручникові, розуміється, можливі, але не можна надавати їм рішального значіння, не можна «совмещать» їх з районами четвертичними.

Загальне вражіння від праці Б. Л. Личкова таке, що той, хто її читатиме, нічого нового не вичитає і не визнає, бо автор, очевидно, не має своїх власних думок, а лише має надзвичайний хист переспівувати чуже.

К. Дубняк.

Проф. П. И. Фомин. Украина. Экономическая характеристика. Пособие при изучении экономической географии Украины.— Изд. «Научная Мысль». Ст. 1—178, 8⁰ + 1 экономическая карта Украины. Харьков, 1923 г.

Давно вже почувався брак книги, яка давала б, по можливості, повну й вичерпуючу характеристику народного господарства України, аналізувала б усі особливості його структури. Зазначений брак в нашій економічній літературі цілком, можна сказати, покривається книгою проф. П. І. Фомина «Украина. Экономическая характеристика», яку в біжучому році видало Харківське видавництво «Научная Мысль».

Книга проф. П. І. Фомина складається з трьох розділів.

В першому розділі автор дає загальну характеристику території й населення України і малює в загальних рисах, на підставі фактичних матеріалів, сучасне становище економічного життя України.

В другому розділі своєї книги проф. Фомин спиняється на історії й методології економічного районування Росії. Переходючи до порайонної характеристики України, автор констатує на її території три економічних райони:

1. Південна гірничо-промислова смуга з центром Харковом. «Це—азональна гірничо-промислова смуга яскраво визначеного торговельно-промислового (головним чином, промислового) типу, розвинутої, головним чином, експортної торгівлі, з використанням майже виключно залізниць, а не водяних шляхів комунікації (ст. 52)».

2. Південна хлібноторгова й експортна смуга з центром Одесою.

3. Південно-західня хліборобська й промислова смуга з центром Києвом. Це «густозаселений район індустріалізованого сільського господарства (ст. 77)».

Таким чином, в другому розділі своєї праці проф. П. І. Фомин фіксує основні моменти української економіки в географічному освітленні. З зазначеної точки погляду його книга є перша й дійсна «економічна географія України», бо економічна географія як раз і є наука про економічні райони та їх взаємовідносини.

Ще Гетнер сказав, що необхідно відрізнити економічну географію від географічної економіки, бо перша дає економічну характеристику різних країн і територій, а друга лише досліджує географічне розповсюдження різних виробництв та продукції.

Ті курси економічної географії України, які вийшли й виходять до останнього часу, звичайно, повторювали й повторюють застарілу зараз традиційну точку погляду проф. В. Е. Дена на економічну географію, як науку, що своїм завданням ставить студіювання сучасного становища окремих галузів народного господарського життя в їх географічному розповсюдженні. В книзі ж проф. П. І. Фомина ми бачимо перше зрушення (відносно України) з зазначеного застарілого традиційного погляду на завдання економічної географії, бачимо першу спробу покласти в основу економічно-географічного дослідження поняття «економічного району».

Підходяючи ближче до змісту другого розділу книги проф. П. І. Фомина, не можемо не здивуватися, що автор жадним словом не згадує тих праць в справі районування України, які вийшли в 1922 році. Ми маємо на увазі праці акад. П. А. Тутківського «Природня районізація України» та проф. Г. Висоцького «Макро-климатичні схеми України», надруковані в I томі «Матеріялів до районізації України» (видання Комітету районування України при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті України). Між тим зазначені праці через свій глибоко-аналітичний підход до питання районізації повинні служити вихідною точкою при всяких спробах районування України. Далі, на наш погляд, слід було б більш відтінити звязок районів економічних з районами природними, зазначити вплив останніх на перші. Цілком погоджуючись з районами проф. П. І. Фомина, ми б його третій район—південно-західню хліборобську й промислову смугу рікою Дніпром розбили на 2 підрайони—Правобережний і Лівобережний. В усій історії українського народу й, почасти, в його сучасному економічному становищі, Дніпро завжди був тим могутнім природнім чинником, що направляв і впливав на політично економічний розвиток народного життя на Правобережжі і Лівобережжі. Далі, райони проф. П. І. Фомина, власне кажучи, є райони 2-го порядку (підрайони), бо Україна в відношеннях—природньо-географічному, етнографічному, економічному, політичному, власне, уявляє одну територіальну одиницю.

Загальна структурна картина нашого народного господарства проф. П. І. Фоминим малюється в таких словах: «Україна, українське народне господарство є сферою могутнього виявлення двох циклів: сільсько-господарського й важкої індустрії. Оброблення волокнуватих річей на Україні майже не розвинене, і цей факт є одним з головніших моментів в справі характеристики відносин України й Російського центру, що з давніх часів продукує текстилі в загально-російському масштабі. Навпаки, цикл важкої індустрії, виявлений на півдні могутнім Донбасом і металургією, що відіграють головну роль в українському народньому господарстві (ст. 82)». На економічній карті України, яку додано до книги, намічені лише де-які основні моменти, що характеризують економіку України, і, на жаль, не проведені межі тих економічних районів, на які автор ділить Україну.

Для студентів, що вивчають економічну географію й економіку України, для окремих робітників, що досліджують різні галузі нашого народного господарства,—книга проф. П. І. Фомина повинна бути настільною

К. Дубняк.

Сухов А. А. Экономическая география Украины. Издание 2-е, переработанное и дополненное.—Изд. Государственного Издательства Украины. Ст. 1—200 in 8°. Одесса, 1923 г.

З появою «Экономической географии Украины» А. А. Сухова, усі попередні відповідні підручники треба визнати застарілими, не відповідаючими сучасним вимогам.

В «Географії» А. А. Сухова нема того шаблонового переживання старих матеріалів, яких так багато в підручниках Воблого, Садовського, Остапенка, Феценка-Чопівського та інших авторів.

Навпаки, А. А. Сухов оперує з найсвіжішими даними, порівнюючи українське народнє господарство з загально-російським та з господарством головніших держав світу.

Привівши загальні географічні дані, що мають значіння для народнього господарства України, автор докладно й аналітично розглядає сільське господарство України, спиняючись на питаннях історичного розвитку сільського господарства, найкращого використання земельної площі, раціональної експлоатації непридатних земель, впливу світової й громадянської війни на культуру зернових рослин, цукрового буряку, еволюцію с.-г. тваринництва й т. п.

В розділі III автор досить докладно описує процес заміни дореволюційної капіталістичної організації промисловости новими її формами до НЕП'у і при НЕП'і.

Далі автор дає картину довійськової й сучасної гірської та гірничо-заводської промисловости України, обробляючої промисловости, засобів комунікації.

Надаючи особливо великого значіння електрофікації, автор вводить у свій курс окремий розділ—«електропромисловість і електрофікація».

В останньому розділі своєї книги автор переслідує два завдання: дати фактичний матеріал в справі розміру й характеру зовнішньої торгівлі України й з'ясувати, хоч в загальних рисах, той звязок, який існує між питанням про входження України й Росії в цілому в світовий товарооборот та питанням міжнародньої ситуації.

До книги додано схематичну карту України на початку 1922 року, схематичну карту залізниць України на 1 жовтня 1921 року, діаграму, що з'ясовує продукцію Донбасу з 1-го січня 1920 р. до 31 травня 1922 р., а також приведено досить значну літературу, якою користувався автор при складанні книги.

Як довідник в різних галузях народнього господарства УСРР, книга А. А. Сухова цілком досягає своєї мети. Бажано було б в майбутніх виданнях ввести до тексту картограми і діаграми, яких зовсім немає в даному виданні, а також доповнити виклад де-якими розділами, напр., про культуру медичних рослин, садівництво, кустарні промисли й т. н.

Як підручник економічної географії книга А. А. Сухова, не дивлячись на свіжість матеріалу, не зовсім відповідає сучасній методології економічної географії. Автор дотримується старого традиційного описового методу проф. Дена й його книгу все ж швидче можна назвати географічною економікою, ніж економічною географією.

Питання про економічні райони, що складає головний зміст сучасної економічної географії, в останні часи методологічно освітлене проф. Бернштейн-Коганом, в книзі А. А. Сухова зовсім не зачіпається.

К. Дубняк.

«Современный запад» № 3. Гос. Издание РСФСР. «Всемирная Литература». Петербург—Москва. 1923.

Третє число «Современ. Запад» не дає ніякого інтересного й багатого матеріалу, як 1 та 2-е. Мається вражіння, що редакція трохи висилалася 1 та 2 числами, і тому третє число де-що слабше. Але без огляду на те загальне вражіння, так перекладний матеріал, як і бібліографічно-хронічний дуже цікавий.

На перший план висувається закінчення новелі О. Генрі (Америка) «Королі і капуста», при чому треба звернути увагу на поміщену рівночасно на ст. 169 статтю І. К. Чуковського «О. Генрі», котра дає інтересний образ життя цього найбільше популярного письменника Нью-Йорку й Америки взагалі.

Цікаві й широко розроблені матеріали та статті про роботу письменського напрямку «Дада», а також останні, нові маніфести Марінетті «Нова етика—мораль скорости».

Не входячи в теоретичний аналіз цих маніфестів, хочемо звернути увагу укр. письменників і читаючої публіки, що з літературного боку це знамениті речі.

Рівночасно звертаю також увагу на багатство сучасної німецької літератури і, що ще цікавіше, ясно визначений ідеалістично-містичний нахил в ідеології, замилювання до окультизму і т. д.

З марксистської точки погляду це явище відповідає сучасному становищу економічної руїни. Сучасний німець—під ногою Пуанкаре—англійсько-американської «гуманної, вільсонівської демократії» втікає від життя реальності, шукає насолоди і порятунку від жорстокої дійсності життя в містицизмі та ідеалізмі.

І це так все бувало й буває, де мистецтво не може погодитися з етичною дикістю даних суспільних умов.—Доба!.. (Шпенглер, і др.).

Інтересна поема-рапсодія Анрі Гільбо. «Москва», у якій в одному місці каже цей поет:

«А тут против Кремля:

Первый центр Советской России,—
высится обширный квадрат здания Р. К. Р. (bolshevikov)».

І друге місце:

«Москва—это Коминтерн, это Кремль,

это Советская Россия,

и это немножко—весь мир,

в его кружении, в его пульсации,
надежды, брожения, смеси, осадки, соединения,
вся жизнь, вся химия, вся динамика»...

(Москва, 12—14. XI. 1921 з книги «Kriskreml»).

Хай вибачить мені редакція, що забираю місце, але хочу дати укр. читачеві спробу поезії «дада» в примірнику визначного Дадаїста Трістана Тзара:

«Дада—невинний, дівочий мікроб;

Дада проти доріжні життя;

Дада—

Анонімне товариство для експлоатації ідей.

У Дада 391 поз і різночисленні краски зависимо від: полу президента.

Дада змінє шкіру—каже одно,—і негайно щось як раз противне,—байдуже!—закликає,—ловить рибу:

Дада—хамелеон скоропостижної і корисної зміни.

Дада—проти майбутнього, Дада—вмер—

Дада - ідіот.

Хай живе Дада!

Дада—не літературна школа:

«Вона: виє».—

Ось цікаві приклади буржуазно-інтелігенського юмору й бистроти думок, коли здекласований тип не може чим розумнішим зайнятися й робить з себе трагічного блазня культури занепаду.

Як кажу, 3 число «Совр. Зап.» не є на висоті перших двох чисел, але дуже цікаве так фактичним, як й інформаційним змістом.

В. Гадзінський.

В. Коряк. Поет української інтелігенції М. Коцюбинський 1913—1923. Бібліотека «Книгоспілки» № 12. Серія літератури й критики. Харків, 1923 р., стор. 48.

Творчість Коцюбинського була настільки цікавою в сучасних їй умовах, що з самого початку революції й досі не перестає захоплювати увагу істориків письменства та критиків літератури. Нещодавно появився в виданні «Слова» біографічно-критичний нарис С. Єфремова, який викликав з приводу себе в «Черв. Шляху» статтю О. Попова, а отже вийшла книжка В. Коряка, яка являється певною спробою підійти до творчості Коцюбинського з новим методом, що виходив би з марксистського погляду, ґрунтувався б на історично-матеріалістичному світогляді.

Як уже сам автор книжечки зазначає в коротенькій передмові, його праця розрахована на «робфаківця, на масового читача» і через те мусила бути популярною, а не науковою. В. Коряк поставив собі завдання довести, що Коцюбинський після перших своїх творів, які вийшли вже с-під впливів Нечуя-Левицького та Панаса Мирного і які «відбивають настрої попередніх поколінь української інтелігенції,— далі почав писати для «самої української інтелігенції», сучасної собі, для її самоорганізації. Це довести не важко і, розуміється, Коряк те й довів. Але в книжці єсть суперечна авторовому завданню хиба, бо з 42 х сторінок про Коцюбинського, як поета інтелігенції, цілих 14 сторінок присвячено розбору твору, який, після слів самого ж Коряка, «і по змісту, і по формі» (давно прославлений Коряком дуалізм!) «немов випадає якось із контексту творчості Коцюбинського». І ось, замість говорити про інтелігенцію, як вона відбилась у творах письменника, автор протягом 14 сторінок переповідає зміст «Мужиків». Це, як кажуть, «трохи забагато».

Марксистський погляд на літературу в книжці Коряка висловлений досить добре, і в цьому найбільша заслуга автора. Зроблено,

хоч і короткий, але вірний підсумок творчості Коцюбинського й зв'язано її з економічно-суспільними умовами в житті нашої до-революційної інтелігенції.

Треба б тільки було більше спинитись над тими творами письменника, які написано на тлі революції 1905 року.

Зрештою, книжка Коряка потрібна, і в ширших колах молододі революційної інтелігенції, що вийшла з робітничих та незаможницьких родин, ми побажали б їй як найкращого успіху.

І. М.

Валеріян Поліщук. Радіо в житах. Поезії 1922-1923 р. Вид. «Книгоспілка», Харків, 1923, стор. 48.

Слава Валеріяна Поліщука зростає з кожним днем. Рецензуючи його торішній збірник—«Книгу повстань», наперекір думці багатьох його прихильників, я казав про нього («Шляхи Мистецтва» 1922, ч. 2), як про молодого, починаючого, ще неформованого поета. По суті, від свого тодішнього присуду я не одмовився б цілком і після всього того, що дав Поліщук за минулий з того часу рік. Власне тому, що я вірю в хист Валеріяна Поліщука,—я продовжую вважати його «починаючим» поетом.

Хоча здавалось би, чи можна казати так про письменника, який надрукував уже біля десяти окремих книжок, твори якого перекладались на інші мови, який викликав про себе цілу критичну літературу? Література ця все збільшується. Ось, наприклад, у Полтавському Збірнику «Великому Жовтню» І. Капустянський присвятив Поліщуківі ще одну окрему статтю. А в «Українському» номері московської «Красной Нивы»—(12 серпня цього року)—номері, правда, недосить вдалому, автор замітки «Новая украинская литература» гадає, що іменами Семенка, Тичини, Поліщука, Хвильового, Косинки можна характеризувати все сучасне українське письменство. Хіба цього не досить? А про самого Поліщука далі дає найкращий одзив: «завсігди і скрізь твори його відзначаються глибиною поставлених проблем, грандіозною образністю та широким розмахом».

Власне, сказати так—все одно, що нічого не сказати. Що таке хоча б «грандіозна образність»? Ця характеристика прийшлась би по мірці і до Гастева, й до Мязковського, та й до багатьох інших, художня фізіономія яких не має з Поліщуком нічого спільного. Хто з сучасних поетів не намагається широко розмахнутись, приголомшити грандіозною образністю, здивувати глибиною шукань? Все це в готовому вигляді дає наша сучасність. Можна ставити глибокі проблеми, але поставивши,—безпорадно розводити перед ними руками, хоча би в такому роді:

Нехай і мій відданий труд
Своє призначення спізнає,
Як мудрее життя уклало для людей.
На що воно?—відповіді однаково
Як не було—й немає (Радіо в житах, стор. 7),

або вирішувати їх так, як вони вирішуються в інших п'єсах збірника—яким-будь більш чи менш банальним міркуванням, що підказує поетові його нещасливий супутник—«мозок-аналітик». Ось вірш «Любов» (14): стара, ще платоновська тема, про те, як двоє прагнуть злитися в одно—«в одно фізичне тіло, як дві гамулки порцеляну». «Мозок», вислухавши з солідністю шкільного педанта, спішить заявити: «ніколи, ніколи цього не буде, бо тоді загине людський рід» і т. д. Коштовне пояснення! Або другий випадок: весна, пробудження нового, могутнього життя, і разом з тим думка про неминучу смерть: хвилюватися нема чого (підказує мозок), всі люде смертні іще Гораций сказав: «зустрінемося, чи ні, а всі ми будем там». Цей двійник з своєю гладенькою мораллю, своїми цтатами, своєю цікавістю що до питань фізіології (25), психології й инш.—рішуче псує багато натхнених сторінок поета. Він нагадує чехівського вчителя Іполіта Іполітовича, який говорив лише про те, що всім давно відомо. І дійсно, неварто записувати його слова.

Втручання цього надокучливого філософа—результат другої особливості віршів Поліщука—відсутності в багатьох його п'єсах продуманої композиції. Єсть блискучі винятки, але вони саме й примушують нападати на Поліщука. Лише де-які речі мають кінець, лише де-які сконструовано так, що з цілого не висмикнути й рядка. В багатьох випадках вірші—impression, опис якого може бути продовжено, скільки завгодно. Ось «Дві сили»—залізниця, вокзал, потяг. Поет (власне не поет, а його супутник) дивиться на потяг і думає: «яка енергія велика—створити цей залізний змій». Ой леле, і далі знов! «Коні їдять овес і сіно». Поет наближається до вокзалу: платформи, семафори—ландшафт кубистів. І так без кінця: він міг би йти вперед і вперед, скрізь зустрічаючи й відзначаючи нехитрими словами контрасти природи й техніки. Проте, він обриває вірша для того, аби в другому, наступному, поновити ту ж саму тему. «Дві дівчини»: одна—селянка, друга—городянка. Форма—в запитаннях і відповідях, стара форма, добре випробована в пристосуванні, власне, до даної теми поетами романтиками першої половини минулого століття. Але це не біда, що тема стара: антитеза міста й села ще жива в сучасності й особливо жива, власне, у нас на Україні. Тільки в даний мент вона вимагає, очевидячки, якогось іншого виразу, якого полінувався відшукати поет (поет так квапиться висловитись і так любить побалакати). Як би він не був таким молодим, його можна було б прирівняти до красномовного гомеровського старця Нестора (Поліщука ж колись називали «Гомером революції», тому мою асоціацію можна пробачити), з уст якого безупинно текла солодка, як мед, мова.

Мова поета тече—та й, взагалі, «текучість» характерний образ для його поетичного світовідчуження. Перегорніть, справді, його книжку. Ось цвіркуни під вечір в околиці міста завели свою пісню—«немов цюрком біжить де молоко в дійницю» (3); ось небо в літній день «нахили прозорий келих».

Лиш ніжку прироби і перекинь,
І в ту незміряну глибіню
Збереш всю кров,
Що пролилась під небом (8);

ось вітер співає осінньому саду: «не зачерпне золотої твоєї води моя небесна синя ложка» (9); думки хлюпочуться у тьмі осінній (11); ось образи любовної пристрасти—і знову—хвилини меду з гарячим соком (12), кров, що котиться хвилями у м'язах (12), жіноче тіло—«дихає плодінням, наче дощ у сад, тіла зливаються в творчому огні (15), кров медами точиться по жилах (15), чуття переливає, «прогіркла олія поганого домислу друзів уже заливає кипіння мої» (19) і т. ін. Вечір: на заході коливався казан розпавленого чавуну... Потім на обрії геть розіллвся та й погруз у фіялкову тишу (21); сочиться з серця зблідле чуття (21). Весна: конвалії білу міць поллють, як молоко (23). Концерт: співа струна—мов лялалась тонка нитка меду. Кількість прикладів може бути збільшена.

Пристрасть до образів такого роду характерна для лірики Поліщука в її справжньому стані. Вони надають їй, безумовно, того динамізму, про який вже нераз говорили, як про істотну рису штуки молодого автора, взагалі багатого на образи, що передають моторні, м'язові відчуття. Але разом з тим вони одбірають у його поезії певні сталі обриси. Все тече і все рухається легкими, вохкими, як що так можна висловитись, рухами. Немає тяжких і важких мас, немає їх гуркоту, немає грандіозности, навіть тоді, коли мова йде про грандіозне. Індустріалізм, що поступово захоплює й українську лірику, майже не торкнувся лірики Поліщука, легкої, жіночої—не дивлячись на принципний потяг до мужности. Поступово з обличчя його спадає Уїтменівська маска. Між Поліщуком і Уїтменом виявляється стільки ж мало спільного, скільки в російському письменстві між Байроном та Лермонтовим. І як Лермонтов це одного разу зрозумів: «Нет, я не Байрон, я другой, еще неведомый избранник»—так і Поліщук, що в «Книзі повстань» щиро переспівував Уїтмена, тепер сам заявляє:

Ні, я не Уїтмен,
Новий я, ще незнаний...

І дійсно, вірші збірника, який ми розбіраємо, де ще чуються завіраючі відгуки Уїтмена, не належать до сильніших. Ці відгуки ми знайдемо, наприклад, в другому відділі книжки—«Любов». Тут охоче, як і в віршах попередніх років, поет підкреслює стихійність почуття (порівняйте в «Книзі повстань» вірш «Вона», «На простори» та інші), та й увесь відділ закінчується віршем «Гімн жінкам» (правда, досить банальний)—але досить порівняти ці сторінки з відповідними темами не тільки в Уїтмена, а хоча б у російського пролетарського поета Івана Філіпченка («Руки» 1923), щоб побачити, де закінчується в творчості Поліщука традиція і де починається його особисте, інтимне прийняття кохання. У Філіпченка ми найдемо також відділ, названий «Симфонія пола» (порівн. «Гімн жінкам»

Поліщука). Але не грандіозні образи, не стихійний розмах пола, а ніжні переходи від сумніву до надії, тонкі перебої чуття, що зародилося в душі, яка «тремтить, вібрує, як лист тополі» (12) — краще всього вдаються тут Поліщукові. Недурно так багато в цих віршах здрібнелих та голубливих слів: мила—японський лихтарик, що його обережно несе закоханий в руках, турбуючись, аби його не загасив вітер; вона—дорогий камінчик, що знайдено його на пильному базарі житейської суєти й його так страшно згубити знову:

Заглядають прозорі очі
І воркують до мене слова:
«Ти мій милий, хороший хлопчику,
Де твоя оуйна голова» (24).
Дух поета і напавду—
«мягкий, як весняний вітер,
Ніжний, як квітка блавату».

І даремно повторює старе й вічно нове слово Катуга (*odi et amo*)— він говорить про свою олив'яну ненависть; «люблю і ненавижу разом, чого є більш, не знаю сам». Ми, читачі, бачимо, що ніжності в ньому, безумовно, далеко більше, ніж стихійної сили, або ненависти.

Ріано взагалі переважає в новому збірнику Поліщука над *forte*. Найкращі частини книжки відведено «Природі» (перший відділ), темі здавна основній в українській ліриці—від Олеся до П. Тичини, одного з найвизначніших виразників «чуття природи» в слов'янській поезії за останніх 10—15 років. Міряться з автором «Соняшних кларнетів», що схоронили своє значіння з цього боку навіть в сучасний мент, коли і ми і сам автор далеко відійшли від них—трудно; проте, в збірникові «Радіо в житах» є сторінки, що по своїй музичності й глибокому чуттю природи, можливо, не уступають названому нами попередникові. Такі п'єси, як «Цвіркуни», «Лан», «Хуга» й інші і в чисто формальному відношенні являються значними досягненнями і Поліщука і нові української лірики. Їх одних було б досить, щоб виправдати цілу книжку.

Але в ній вони не стоять поодинокі. Правда, художня вартість збірника мов би знижується з наближенням до кінця. Автор «Думи про Бармашиху», «Леніна», «Адигейського співця» та інших поем, присвячених революції—не дав наприкінці своїх ліричних п'єс нічого такого, що би могло бути прирівняно до цих поем. Вірші, як от: «На новий рік», «Поступ», «Всесвітня революція», «Символ» повторюють старі слова—іноді просто переписують віршеподібними рядками тексти відогд і плакатів:

Доволі вам, товариші,
Йти під колісницю капіталу,
Щоб гімни Ротшильдам гармати рокотали,
Бо Жовтень розгорнув
Гарячі груди батьківської ласки
Усім робітникам і т. д. (39).

Чи значить це, що поет втомився від революційних тем, одійшов в своє особисте я, до любови й природи? Безумовно, ні: і його поеми, що иншого доказують, і пануючий настрій всієї його нової книги—проясненого, радісного приймання життя, яке революція оновила й освіжила, мов літня гроза землю—це підтверджує. Боротьба ще далеко не закінчена, але поет радісно дивиться крізь століття— в епоху, коли

Внуки свавільних степів
В солоді знань заживуть.
Згасне у попелі гнів
Наших гарячих покут.
Ти ж моя, земле, як день,
Цвітом вишень зацвітеш.
Ніжне зігхання твоє
Стане як заводь небес («Асканія Нова»).

О. Білецький.

С. Пилипенко. Байківниця. Чверть копи байок. Малюнки худ. Л. Каплана. Держ. В-ство України, рік?, Харків, стор. 24.

Езопова байка перейшла крізь усі літератури світу. Федр, Лафонтен, Гелерт, Лесінг, Крилов, Глібів пересаджували сюжети грецької байки, решток звірячого епосу, на ґрунт європейських літератур. Річ відома, яке величезне організуюче значіння мають, скажемо, байки Крилова для певних верств російського передреволюційного суспільства, як вони організують хоча б, приміром, власницьку або ж от націоналістичну думку.

Отже, байки С. Пилипенка ставлять собі завдання цікаве з двох боків. Це є, по-перше, спроба оперувати з цілком новим сюжетом байки (сюжети «Байківниці» не мають нічого спільного з традиційними Езоповими байками), по-друге, це є перша в українській мові спроба зорганізувати байкою пролетарську свідомість.

Що до першого, автор досяг свого завдання цілком. Влучні, подекуди уїдливі малюнки його ніяк не нижче стоять від Езопових байок, ще й від них влучніші, можливо, через те, що розвиткові сюжету не заважають традиції звірячого епосу. Що до другого, то властива байці взагалі широта можливих для читача концепцій даної байки спонукує автора давати наприкінці багатьох байок виразні висновки (мораль), подекуди навіть виразні, тоб-то виховавчий замір автора проглядає настирніше, ніж, може, треба. В тім і що до цього, авторові вдалося дати кілька байок, що зовсім не потребують моралі, бо сам сюжет нашоує читача на певні висновки. Такі байки могли б стати за найкращу оздобу будь якої читанки для радянської школи—приміром «Пуга», «Пожежа» й інші.

Серед загального засмічення вкраїнського язика, особливо його складні, чужомовними конструкціями, приємно одмітити чистий, крепкий язик автора байок—кілька дрібних описок не змінюють доброго від мови книжки вражіння. Книжку оздоблено непоганими графічними малюнками Л. Каплана.

М. К.

Юльян Шпол.—Вёрхи. Видавництво «Гольфштрем». Київ—Москва—Берлін. 1923, стор. 48.

«Автор мав нещастя жити, як усі:—од колиски аж до 20 з гаком літ. Бовтався в настроях. Низав їх на віршований спис Нанизане, потасувавши, видає»—отаке пробачіння Юльян Шпол дає в «Ante scriptum» до «Вёрхи». А, звичайно, пробачіння, бо як же: «Книжку свою колупаю, щоб молотом блазнів по скронях.» (48)
Це—жадалося б. А насправді:

Скрізь трупи.
Між трупів я.
Лунає дзвін
Переходової доби.
Розчавлені годи
Йорзають по спині.
Всі в синьому.
Сині. (18)

Ото ж—яким молотом? Яким молотом, коли:

. . . в мені
Занімілих мук
Скривавлена рілля
І благання на голову
Кія... (24)

Та-а-ак... Сам кія хоче. А чому? Ось:

Рили ми, рили...
Вистьобали весь піт із жил,—
А пиката перекупка
Прийшла і сіла,—
Заялозила в сало
Обрійний порив. (25)

Хоче, не хоче скигільнь. Хоче, не хоче свиснути весні привіт,
Хоч в душі моїй осінь,
Хоч гострий ніж
Вже підрізав мій гніт. (4)

От через що бовтається в настроях і має нещастя жити (тільки не так, як усі). І поясное (звідки непевність):

Вимученими стежками
Прийшов я з степу. (5)

Тим часом:

Хто вийшов з лісу—
Не розірве запони
До віків заліза. (18)

І частенько мріє про питомі ліси й степи:

Сповийте мене
На луках з озерцями,
Встроміть у серце
Зімову парасоль:
Я заспіваю вам
Пісню серця,

І зацвіте трояндами
У ваших душах
Квасоля. (28)

Чи там квасоля, чи ні, а сільська лірика Шполові вигра-
вається в місті кремізнму, загарцьованому, засмоктаному, запльова-
ному (ач, як він його?). Я, каже, общипаний куродрап, «собі в пашу
кладу свою роскуйовджену голову». Ще й заспокоює себе:

Нічого.
То нічого,
Що душа в бур'янах. (42)

Хе! то Хвильовий ба-а-агато тих бур'янів революції бачить.
І виходить з того:

А пісня все та ж, стара,
Хоч на вид вже й нові дудочки (25)

(Це він про сучасність, а ми—про нього). Інтелігенсько-сте-
пова душа бунтує проти сучастности (одразу до Марса не долетіли).
І кортить їй:

Засатаніло осталить
Гостряк
На дружинну жвачку.
Ех (зуби, що скалить).—
В зуби...
Щоб:
Кряк і...
Рачки... (26)

А чи страшно? Ось Шпол ударить. Ось ударить.
—Ні!

Ні, бо не «Верхи», а «Рачки».

А хто рачки, того кієм—

Устань! Верхи на життя сідай.

С. Пилипенко.

Post scriptum (він—ante, а ми—post,—теж пробачіння). Ка-
жуть: треба про форму. А читали футуристів? Ну? Каже ж сам, що
ніби й нові дудочки, а пісня стара. Кому що, а про мене отаке,
мабуть, краще (це із цілої, скажемо, поеми, то-що):

Зпали пахи степові.
Запахло степовою бузкою.
Слали пісню дударі,
Як в'їзжали тупко.
Що попереду та засмаглі руки,
А позаду та порепані.—
Гей, держись там, ти!.. вгорі!
Що?!.. смієшся?..
Засмієшся ти на кутні!..
Клацали.

Бухкали.

Далі.

Аж поки чорнява Галя
 Прийшла зі степу до міста:
 Чи не чути од милого
 Та про себе вісти... (40)

Скажуть: може від того до вподоби, що тут таки вёрхи? Не знаю. Може. А про те — це люд читатиме. А все — ні. Ог і форма. Шукайте її. Нанизуйте на віршований спис. І нанизане, потасувавши, видавайте. А там розберем. Без нової теорії. Бо ж дудочки старі. Пісні нові. Дудочки оновляться. І не навпаки. І не рачки. Бо рачкоформа буде.

С. П.

Ведміцький, Хоменко, Станко. Під заграво повстань. Поезії. Прилука, стор. 126. 1923.

Характерне провінційальне видання, як зовні, так і в своїй внутрішній будові — немаленька книжечка з жовтенькою обкладинкою прейскуранського «типу», без жадного покажчика змісту, нумерована вгорі сторінок і з друкарськими помилками.

Вміщає трьох авторів, із котрих перші два до цього часу нічого не друкували, і третій, що вже зробив виступ на полі мистецтва раніш.

Почнемо по черзі.

Тенденції «літати з захватом комети», кричати, вигукувати, кидати гасла в застарілих по формі рядках переважно незрозумілої будови. Це — Олександр Ведміцький. Творчість його, яка зростала, безперечно, в умовах неймовірно-швидкого бігу історії останніх часів великих соціально-індустріальних зрушень, далеко не в тим, чим стало сучасне мистецтво взагалі, збудоване на тлі цього динамічного льоту. Перш за все автор не створив певних технічних засобів передачі вражень і тому техніку віршу часто доводить до абсурду, як ось:

Хутчіше семафор! З путі мершій вагони:
 Він знищить вщент усе! Старі зітре кордони.
 Хутчіше — семафор:
 Він мчить, як метеор!

По-друге — внутрішній, ідеологічний бік поезії — не можна сказати, щоб був конструований на ґрунті пролетарського світогляду, — скоріш інтелігенський.

Хоч автор, правда, й чує, що:

З глибин степів, з далеких місць
 Ідуть до сонця батраки

чи:

Шум блискучих тіл-машин,
 Регіт смерти... сміх огню

про те ж признається:

Мій сон завів мене в музей... (боротьби — М. Щ.)
 (Я — в сні загонів боротьби)
 Шукав я втілення ідей,
 Найшов... знамена і герби...

Це—довга «олесівська» меланхолія, яка «обілієм» своїм робить поета зовсім не сучасним. Або:

Так сказав він, зменшив сили.
І пішов я вздовж землі
Скрізь—пітьма, хрести, могили,
Світло ж мріє—десь у млі.

Тоді, коли світом життя заволодів світовий титан, пролетар, коли скрізь пролунав його дужий і радий поклик «до свігу», Ведміщкому він уявляється лише десь «у млі». Фатальний песимізм.

Також корисно було б поетові кинути такі речі, як:

Ви співали романс «хризантеми»,
Нагадали кохання мені...

або:

Для вас мій спів, мої поезії
І гострий рух моїх думок...
О, квіти тропику, рафлезії!
Богині ніжних мрій—квиток...

Це—нікчемне й старе; нагадає Пушкіна й старіших, а також де-кого з сучасників (по даті), як неокласиків.

Взагалі, треба сказати,—порожній «бреньк».

Автор—на шляху, але мусить ступати обережно.

Перш за все треба нагнати життя в мистецтві (від нього Ведміщкий відстав років на 20). По-друге—знайти засоби навчитись будувати твори ідеологічно витримані.

Є. Хоменко. Він емоційний (але не експресіоніст). В той час, коли Медвіцький все ж таки прагне кинути у вир життя, Хоменко хоче вкритись не тільки від його динамічності, а навіть від «всякого-ока людського», потім розпачливо заявити:

Болить моя душа!
Розіп'ятий в стражданнях
Я—на голготському хресті.
Всі друзі кинули й втікли,
І я один!

або:

Смутку мій, мій друже вірний,
Сірий—сірий, як туман,
Оповив мене, мій смутку,
Захопив мене в полон.

Чорт-зна, чим захопився поет, і шкода, що не може вийти з отієї сантиментальщини, містицизму і не перестане виспівувати, семінарські канони та псалми, як ось:

Я востаннє прийду в мій улюблений храм
І востаннє там жертву пожру.

Не мішало б життя трохи «нажертись», а потім щось писати—це ж нікому не потрібне, навіть як «вкусний лімонад».

Залишається віднести до поета його ж власні слова:

Куриться жертovníк у нїм,
У нїм накупчені святині,
Безглуздя й гріх панує в нїм,

а потім піти далі.

Василь Гук (Станко). Його, власне кажучи, нема, і через те міркувати про творчість і робити висновки зараз було б занадто сміливо. Автор нічого не дав—це ясно—і зайшов не далі Ведміцького й Хоменка.

Треба лише попередити, що такі речі, як:

Спиридоном—заворотом
Сонце піде—жаль облиш!
Криг сахайся! Вся з Еротом
Кров гріхом солодким тіш!... Завесній!

ні до чого гарного не доведуть, а Станко ними Єсеніна все рівно не нажене.

Резюме:

Шкода паперу,—багато пішло на дешеву «музу».

М. Щербак.

В. Павлусевич «З Пісень кохання». Київ—Відень—Львів, вид. «Українська книжка» 1921 р., 135 ст.

Т. з. «європейське» міщанство з Галичини завжди проявляло убогість своєї мислі і творчих зусиль у мистецтві. І це ось чому: революціонізм в штуці на дев'ятдесят дев'ять відсотків залежить від соціальних настроїв, а «європейське» міщанство з Галичини навіть в епоху великих зворушень нічим другим стати не може як тільки міщанством. Правда, з цього багна вже де-хто видирається, але цих «де-хто»—небагато, і Павлусевич до них ніяк не належить. Він на 135 сторінках, як справжній «європейський» митець, проявив себе політично-аполітичним, і тільки наприкінці прорвалось:

«Ах, той їздець, отой їздець—

Гей, скільки він розбив сердець

О, Боже мій великий! (вірш «Червоний їздець»).

І от саме через те, що «Червоний їздець» розбив, а не запалив Павлусевичеве серце,—не горять його: ні творчий інтелект, ні творча емоція. Що вийшло б з Павлусевича в іншій обстановці—трудно сказати, скажемо тільки, що зараз з нього нічого не вийшло. Його книжка «З пісень кохання» не варта того гарного паперу, на якому її видано. За винятком 2-3-х віршів на народні мотиви, все останнє—триндикання, а триндикання по самій своїй суті—завжди вбоге. Дивуєшся: де були Павлусевичі та їхні видавці, коли розвивалось українське художнє слово. Базарна, лубочна література завжди була, але ж панам із «Української книжки» слід було б знати, що марка «наклад Літературного Інституту—Київ—Відень—Львів» накладає якісь обов'язки. Невже входить в обов'язки «європейців» компримітувати українську літературу перед Європою?

От приклади:

«Чуєш? В китичці святе
Почування є,
Ним втішається, цвіте
Серденько моє».

Або:

«Хай ще квіття процвітає,
Хай живе чуття святе,
Кращого ніщо немає
Над почування оте!»

І в такому дусі вся книга: китичка, кохана; кохана й китичка. Одноманітний розмір, заялозені рими. Словом, халтура, неписьменна тарабарщина.

Стефан Кароль.

Д-р Сімович. «Найголовніші правила академічного правопису».

В журналі Винниченка й Шаповала «Нова Україна» ч: 7-8 р. 1923 вміщено між иншим статтю д-ра Сімовича «На теми мови». В ній шановний автор сперечається з «Найголовнішими правилами» що до, головним чином, правопису чужих імен в українській мові. Наукову позицію автору можна б коротко схарактеризувати яко точку погляду строго-шовіністичну, отже, на превеликий жаль, ніяк не строго наукову.

Граматика д-ра Сімовича, що ми рецензували в свій час в «Шл. М.» і «Пути Просвещения», з одного боку, дає величезний, почасти дуже цінний матеріал, з другого боку — дає часто невірне, часто цілком схоластичне того матеріалу освітлення... Отже в статті, що перед нами, маємо вже саме освітлення...

«Москвофільством» пояснює д-р Сімович, що ми пишемо гімназія, лагер... (не гімназія, лагерь), отже не схаменувшись стверджує, що на нашу вимову найбільший вплив має російський правопис. Можна б, звісно, обійтися без такого, м'яко кажучи, «парадоксу», згадавши, що хоча в нас і є «г» в своїх словах, та ми переймаючи чуже слово найрадше вимовимо його з «г» (h), от як селянин вимовляє директор, почувши російське директор, хоч в його мові є обидва ті згуки, та таке пояснення позбавило б д-ра Сімовича змоги скинути оком на «москвофільство».

«Московським впливом» д-р Сімович вважає те, що «Найголовніші правила», кажучи писати апострофа в словах, як над'їхати «з'я-витися», тим часом не вимагають апострофа в словах, як от «зокрема» і подібних. «Ми так само оділюємо приросток, як і там» — каже д-р Сімович (курсив наш). Воно, правда, не так само, бо в першому випадкові апостроф = «j», а в другому апостроф = павзі, воно й не з російського, бо російський апостроф багато від українського молодший, та всі ці міркування для д-ра Сімовича неvigідні, отже він їх полишає на боці.

Далі д-р Сімович атакує правопис г і ґ в чужих словах, невідмінність чужих слів і т. д. — все під поглядом того ж таки «москов-

ського впливу» на наш правопис. Нам не хотілось би на цьому місці багато говорити про принципи правопису та доведеться загадати, що правопис така галузь граматики, де для того, щоб засуперечити щось, не треба нічого, крім бажання сперечатися. Адже ж ми можемо чогось вимагати: 1) під поглядом етимології слова (історичний принцип), 2) під поглядом вимови слова (фонетичний принцип), 3) під поглядом звичного вжитку («узуальний» принцип), 4) під поглядом розрізнення значінь (семасіологічний принцип). Отже ясно, що причепитися до будь-якого із названих принципів правопису—річ надто легка; далеко важче зважити одне проти одного всі фактори правопису—тут вирішає справу найбільше просто якийсь авторитетний голос, визнане всіма чуття мови, а потім *usus, usus i usus...*

Ми свідомі того, що можна закинути «Найголовнішим Правилам», свідомі також того, що можна закинути будь-якому іншому правописові, та все ж таки вважаємо за потрібне керуватися «Найголовнішими правилами», гадаючи, що так робитиме кожен, хто прагне до усталення єдиного українського літературного правопису.

Бажаючи за всяку ціну відокремитись від загальноукраїнського правопису, д-р Сімович помічає, що він багато в чому сам зберігає такі риси українського правопису, що мають рацію тільки при орієнтації на російську мову. Ми кажемо про написи як «кляса», «фільота», «льогіка» і подібні. Адже ж загальноукраїнське «е» перед «о», «а», «у» акустично (хоч і не артикуляторно) як раз найближче відповідає європейському середньому «е», отже м'якишти його знаком «я», «ьо», «ю»—значить орієнтуватися на якусь мову з велярним («твердим») «л», тоб-то на російську (або на польську). Ми вже констатували раніше, що д-р Сімович, одірваний від української живої фанатики, цього не знає; можемо додати, як висновок з цитованого, що він і не хоче цього знати—його завдання довести «москвофільство» Радянської України, а перед таким завданням, очевидно, всі факти—дрібничка.

М. Йогансен.

Еміль Розенов. Протів попов. Перевод с нем. А. И. Ромма, под ред. Н. Н. Попова. Ч. I, вип. II. Изд. «Красная Новь», М., 1923 г., 80 стр., 10.000 экз.

Перша частина нарисів Е. Розенова, що складається з трьох випусків, є вступ до нарисів релігійної боротьби 16 та 17-го віків. Е. Розенів викладає питання з погляду марксизму. У другому випускові він подає коротку історію папізму, далі викладає питання про святих, ченців та черничок, закінчує ж—білим духовенством, безшлюбством і таємною сповіддю. Описуючи «князей нищеты», Е. Розенов підкреслює уперте поривання папізму до одної мети—вирвати з рук світських князів все церковне багатство, всю поважність церкви й підбити все під єдину владу папи. Аби досягнути свою мету, папи перетворили католицьку церкву в єдину політичну й господарську організацію, що підриває владу місцевих князів та економічно уярмлює населення. Яке «чисте» життя вели папи, видно з того, що до 1648 року з 245 пап—31 було

виголошено самозванцями та єретиками, 64 вмерли наглою смертю, до чого ще 18 пап було отруєно, Стефана IV—задушено, Івана XVI—зарубано, Івана X—заколено, Бенедикта V—повішено, Григорія VIII—зачинено у залізну клітку, Целестину V-му забили гвіздка у висок. Папа Сергій III—(904 рік) улаштував щоденні п'яцтва та бенкети зі своєю коханкою Мароцією, 14 літ. 18 літній папа Іван XII (955—963 р.р.) повернув папський палац на дім розпусти, а церкви—на танц-класи, ходив по вулицях Риму зі своїми напівголими наложницями, на чолі релігійних процесій. Папа Іван XXII (1314—1334 р.) встановив таксу за «плотський гріх» духовної особи з черницею—у 67 ліврів 12 су, за відпущення мужоложства або скотоложства—у 219 ліврів 15 су, за з'валтування дівчини священником—у 2 ліври 8 су, за відпущення «гріха» черниці, що віддавалась де-кілька чоловікам, коли до того вона має бажання стати настоятельницею монастиря—у 131 лівр 15 су, за відпущення «гріха» невірній дружині—у 87 ліврів 38 су і т. д. Цей папа хвалився, що з європейських народів він зібрав більш 50 мільйонів гульденів золотом. Папа Сікст IV (1471—1484 р.) відчинив у Римі велику кількість домів розпусти, одержував з них «платню за посесію» до 20 тисяч дукатів на рік. Папа Юлій III зареєстрував 40.000 римських проституток і зібрав з них встановлений податок. Папа Інокентій VIII з 1484 р., щоб зміцнити папізм, знищив у одній тільки Іспанії 341.000 офір,—найбільше з них—«відьом». Папа Олександр VI Борджіа (з 1492 р.—1503 р.) обернув свій дворець у гарем, де мав на утриманні постійно від 50 до 60 розпусних жінок. Він одверто знущався з ікон і наказав намалювати ікони зі своєї красивої наложниці Дулії Фарнезе у вигляді напівголої Мадонни, а у її ніг—самого папу Олександра VI, у вигляді священнослужителя. Папа Лев X, опріч свого ймення, мав ще спільного з левом те, що у нього був левій шлунок та ненажерливість лева, так що й померти йому довелося під час своїх насолод. Папа Юлій III зробив 16 літнього Інокентія Бертуччино, що раніш був за сторожа малп, кардиналом. Папські історики вірили в легенду, яка говорить, що папесса Іоанна, під йменням папи Івана VII, з 853 по 855 р., займала папський престол і один раз під час хресного ходу породила дитину на вулиці. Лютихський єпископ Гайнріх пригуляв від черниць і інших наложниць 63 дитини. Не диво, що князі й дворяне знаходили дуже корисне приміщення своїх капіталів, купуючи вищі духовні посади. Книга Розенова є необхідна пропагандистам-антирелігійникам, дякуючи великій кількості зібраного у ній фактичного матеріалу про «непогрішимість пап». До другого випуску приложено 15 малюнків про таємну сповідь, про попівське роздолля, монастирську розпусту і т. ін.

Даремне тільки на 32-й стор. Е. Розенів називає життєпис Ісуса—біблейським, євангельського Ісуса не було.

Ів. Сухоплюєв.

Листи до Редакції.

Шановна Редакціє!

I

В 2-му числі «Червоного Шляху» т. Грунський, обпатравши Максима Рильського, разом з тим, з неменшою насолодою скубнув і мене, мовляв ідіть до купи, більше пір'я буде.

Що Максим Рильський неокласик—так. Що Максим Рильський загруз в буржуазно-дворянській культурі—так. Що він переляканий пролетарською революцією і стоїть на ворожих позиціях до неї,—ще раз вірно. Але при чому тут я, Яків Савченко?

Охарактеризувавши Рильського відповідним чином, іменно, як поета контр-революціонера, т. Грунський, на доказ попередніх своїх тверджень про Рильського, раптом робить такий вольт:

I. Рильський цитує Якова Савченка (ст. 65):

«Мак червоний серця мого (треба: «чулого», а не мого)
Перецвівся в синій».

I тоном глибокодумного критика-філософа т. Грунський далі прорікає:

«Від червоних маків майнула українська література до синіх кольорів!!!» Et cetera.

Після таких зауважень т. Грунського, в зв'язку з його попередніми твердженнями про Максима Рильського, самий немудрий читач зробить цілком логичний висновок: Рильський поет дворянської культури, класово ворожий пролетаріату. Рильський дуже споріднений з Яковом Савченком, бо він же з любов'ю цитує його. Ergo—Яків Савченко поет дворянський, ворог пролетаріатові, контр-революціонер.

Я цілком певний, що т. Грунський не мав на думці фальшувати літературні документи, і все моє «дворянство», «сині кольори та настрої» не більше, не менше, як наслідок неуптва т. Грунського та неуважного читання книжки Рильського (де є згадана цитата) і критичної розвідки т. Коряка про неокласику.

Отже, поки що з ласки т. Грунського, я перебуваю в «дворянстві та контр-революції».

Через те дуже прошу поважану Редакцію «Червоного Шляху» зняти з мене «подарунок» т. Грунського, умістивши в черговому числі «Черв. Шляху» відповідне спростовання, хоч би на тій підставі, що я ніколи не писав «мак червоний серця чулого перецвівся в синій». Автор цієї цитати хтось інший, а не я.

З цілковитою пошаною й сердечним привітом

Яків Савченко.

Через те, що т. Грунський в своїх літературних поїздках більше спирається на свою пам'ять,— йому до відому, а також для кращої літературної освіти подаю такі матеріяли:

1) Автор цитати не Яків Савченко, а Павло Савченко. Вірш цей уміщено в його збірці «Епілоги». Збірка вийшла в світ в 1913 р., друкувалася в м. Лохвиці, в друкарні Дунаєвського. Вся збірка, а особливо цитата «мак червоний серця чулого» має точнісінько таке ж відношення до контр-революції, до пролетарської революції, до «синіх настроїв дворянських», як сон білої кобили до Павла Грунського. Не більше.

2) Яків Савченко—не «дворянин», не «синій». У нього, може чував т. Грунський, є цілком пролетарські поезії: «Комуна», «Повстання», «Революція», «Сонце під голову», «Світовий Жовтень» (поема) і багато інших. Хай-но лишень т. Грунський пошукає. Яків Савченко навіть належить до об'єднання пролетарських поетів «Гарт».

Я. С.

Київ, 1/VI—23 р.

II

Вельмишановний товаришу Редакторе!

Прохаємо видрукувати цього листа з метою вияснити наше становище. Наші твори друковано в закордонних емігранських журналах, ідеологією ворожих до Рад. Влади. Ідеології тієї ми не поділяємо, і там твори наші друковано, як художній матеріял. Але, яка ж, проте, тому причина?

Умови нашого літературного життя змусили нас туди податися. А умови ці надмірна підозра, цькування й систематична відмова видрукувати наші твори. Ця підозра кожний відбиток життя повертала на контр-революцію, кожне слово, сказане не в романтичному духові, мала за доказ бандитизму, всякий глибший підхід до людської душі проголошувала містикою і за цим сипались на нас обвинувачення.

Ми заявляємо: це несерйозно, бо ми не визнаємо авторів таких памфлетів, а їхні закиди найменше видаються нам проявами пролетарської думки. Вони обвинувачують іменем пролетаріату, а справді вони міщане, що прикрили свою міщанську дріб'язковість революційною фразою. Бурхливість подій піднесла на височінь тих диктаторів літератури, але в дешевому крамові, який вони продають, нема нічого творчого. Ще—раз ми проти осіб, а не проти ідеології—«не бійся закону, бійся законника»!

Ми говоримо про Коряка, В. Поліщука й тих, хто йде за ними. Їхню діяльність усі ми бачили й немає чого на ній докладно спитися. А коли позначилися наслідки тієї діяльності, коли ми змушені були друкуватися закордоном, всі здивовано питають: як це так?

Дуже просто. Простіше, ніж злається тим, хто бачить у цьому змову проти Радвлади. Критика потрібна. Але ми одріжняємо критику від лайки, доносів та залякування. Хто так само почуває цю ріжницю, той нас зрозуміє.

Ми певні, що таке становище—тимчасове. Література може безбоязно прийняти в себе життя. А поки-що нам лишається тільки мовчати—до жадних журналів ми матеріялу посилати віднині не будемо. Хай радіють наші «критики»—ворог мовчить, значить, переможений.

З пошаною: *Григорій Косинка.*

Валерьян Підмогильний.

Геод. Осьмачка.

Від редакції. Даючи місце цьому листові, редакція «Червоний Шлях» мусить від себе додати таке:

1) Особисті стосунки авторів в українських радянських літературних колах нікогисько аж ніяк не обходять.

2) Кожна крамничка має свій крам, своїх споживачів і своїх критиків. З того, що автори цього листа не визнають пролетарської ідеології в т. Коряка та «іже з ним», не значить, що їхні твори були дійсно пролетарськими. Факт уміщення їх в антипролетарських часописах говорить протилежне. Нема «просто художнього матеріялу». Тим часом не пролетарський ще не значить контр-революційний.

3) Змови проти Радвлади ніхто в «скаванні в гречку» не вбачає, але й «дуже простим» і безневинним нікому це здатись теж не може. Адже маємо до діла з людьми дорослими.

4) Що до мовчання—ми бачили твори підписаних авторів у радянських часописах—ті твори, що їм там і місце, а, значить, «ворог» не мовчить. Не чули ми, щоб і критика з того сумувала.

5) Взагалі вважаємо цей колективний літературний твір за невдалий і, безперечно, «імпресіоністський».

